

ความหลากหลายของชาติพันธุ์ของคนบนพื้นที่สูงใน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุดมลักษณ์ อุ่นตระกูล*

1. บทนำ

ภาคเหนือประกอบด้วยทิวเขาสลับกับหุบเขาซึ่งเป็นที่ราบมีทั้งใหญ่และขนาดเล็ก มีลักษณะแคบและยาว ทิวเขาส่งส่วนใหญ่เรียงขนานกันในแนวทิศเหนือ-ใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาพื้นที่ราบมีเพียงประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมด ที่ราบลุ่มน้ำมีระดับความสูงแตกต่างกันไปตั้งแต่ระดับ 500 ลงมาถึงระดับ 60 เมตรจากระดับน้ำทะเล ทางเหนือและทางตะวันตกของภาคมีระดับสูงกว่าส่วนอื่น ๆ ของภาค ภูเขาในภาคเหนือเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยงที่ราบลุ่มน้ำในภาคเหนือและไหลลงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำในภาคอื่นที่ต่ำกว่าด้วย (นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ 2534: 13)

อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศไทย อาณาเขตทิศเหนือติดกับรัฐฉานของสาธารณรัฐเมียนมาร์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเป็นเทือกเขาหินปูนและป่าดิบ ลักษณะทางธรณีที่โดดเด่นคือ ภูมิประเทศแบบคารสต์ (Karst Topography) ซึ่งประกอบด้วยหลุมยุบ ถ้ำ ทางน้ำใต้ดิน และลักษณะภูเขาที่เป็นตะปุ่มตะป่ำ มีหน้าผาสูงชัน บางบริเวณมีร่องน้ำสั้น ๆ (สิทธิพงศ์ ศิลกวานิช 2542ก; อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ 2530: 325) ซึ่งลักษณะภูมิประเทศนี้ทำให้เกิดปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในเรื่องของการวิเคราะห์ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

สำหรับการทำงานทางด้าน โบราณคดีที่ผ่านมา พบหลักฐานเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในพื้นที่มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนกระทั่งปัจจุบัน แต่ปัญหาที่ประสบคือ ภาพที่ขาดหายของช่วงเวลาหลายช่วง โดยเฉพาะในสมัยประวัติศาสตร์ซึ่งพบหลักฐานประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอายุร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนา ที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แถบนี้จะมีชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ แต่เมื่อตรวจสอบเอกสารทางประวัติศาสตร์กลับไม่มีการระบุถึงชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้อย่างชัดเจน

แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและการปรับตัวของคนซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม โดยมีงานศึกษาที่เด่นชัดของ จูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) ผู้เสนอให้มีวิชานี้เรียกว่าวัฒนธรรมที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับมนุษย์และวัฒนธรรม สจ๊วตมีความเห็นว่าถ้าหากการกระทำอย่างเดียวกันเป็นสาเหตุให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันขึ้นในพื้นที่ที่อยู่ห่างกัน เขาก็จะสามารถหาต้นเหตุที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมขึ้นต่อ ๆ มาได้โดยการตรวจสอบและเปรียบเทียบลำดับขั้นต่าง ๆ ของวัฒนธรรม ดังนั้นเขาจึงได้เสนอการศึกษาเพื่อหากฎเกณฑ์ในขอบเขตจำกัด โดยทำการศึกษาวรรณกรรมที่อยู่ห่างกันมากจนมั่นใจว่าวัฒนธรรมที่ศึกษานั้นมีอิสระจากกันจริง แต่กำหนดให้ทั้ง 2 วัฒนธรรมนั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน ผลการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมทั้ง 2 แห่งมีรูปแบบที่คล้ายกัน และเขาได้ให้คำอธิบายว่าความคล้ายคลึงกันของวัฒนธรรมที่อยู่ต่างพื้นที่นี้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม (Garbarino 2531: 135-137)

* อดีตผู้อำนวยการฝ่ายด้านโบราณคดี โครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเป็นนักวิจัยอิสระ

การศึกษาการปรับตัวของกลุ่มชนบนที่สูงในปัจจุบันเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การคาดเดาและอธิบายหลักฐานทางโบราณคดีในบทความนี้ยังคงใช้ขอบเขตจำกัดอยู่ที่ความคล้ายคลึงของสภาพแวดล้อมที่น่าจะส่งผลให้กลุ่มชนที่ดำรงชีวิตอยู่ในช่วงเวลาที่ต่างกัน มีการปรับตัวอันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันไปด้วย ข้อศึกษาสภาพแวดล้อมระหว่างอดีตและปัจจุบัน ในอำเภอปางมะผ้านี้มีหลักฐานยืนยันจากกระดูกสัตว์ที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด โดยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ และการศึกษาวงปีไม้จากแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า ที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมในอดีตมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากปัจจุบันมากนัก เพียงแต่ในอดีตอาจจะมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าอันเนื่องมาจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน (รัศมี ชูทรงเดชและคณะ 2545: 128-129; นาฏสุตา ภูมิจันทร์ 2543)

พื้นที่สูงใน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันประกอบความหลากหลายของชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนบนที่สูงที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ย่อมต้องทำให้เกิดความหลากหลายของความสัมพันธ์ โดยรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมมีทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมด้วยกันจะพบว่ามีทั้งการให้และรับวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกลุ่มกัน บางครั้งหากกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งมีพลังมากกว่าก็อาจเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยฝ่ายที่พลังน้อยจะถูกรวมไปเป็นวัฒนธรรมชุดเดียวกับผู้ที่มีพลังมากกว่า (อมรา พงศาพิชญ์ 2542: 18)

จากพื้นที่ที่ยากลำบากต่อการเดินทางเข้าถึงของพื้นที่ศึกษานี้ ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกแพร่เข้ามาได้น้อย และต้องมีการคัดสรรเพื่อปรับใช้กับสภาพแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มวัฒนธรรมจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน โดยไม่มีอิทธิพลภายนอกมาครอบงำ

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่ถึงแม้ว่าจะประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหลายกลุ่ม แต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงและป่าทึบทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำรงชีวิตทั้งสภาพพื้นที่และแหล่งทรัพยากร การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งจำเป็นและน่าจะทำให้เกิดลักษณะร่วมบางอย่างของกลุ่มชนบนพื้นที่สูงที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการปรับตัวของกลุ่มชนบนที่สูง โดยมีข้อสันนิษฐานตามแนวการศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ ถึงแม้ช่วงเวลาจะต่างกัน ภายใต้เงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมเดียวกันน่าจะส่งผลต่อการปรับตัวของมนุษย์ให้มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นจึงศึกษาจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสรุปว่ามีลักษณะร่วมใดบ้างที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของคนบนพื้นที่สูง เพื่อนำไปใช้ในการคาดการณ์และอธิบายรูปแบบหลักฐานทางโบราณคดีในอนาคต

2. คำนิยาม

นักวิชาการหลายท่านให้คำจำกัดความของคำว่า *กลุ่มชาติพันธุ์* (ethnic group) หรือ กลุ่มชน ที่บ่งบอกไปในทางเดียวกันว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มี ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน และประการสำคัญมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน ในบางครั้งก็ได้มองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ในลักษณะที่เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (historical consciousness) เพราะเชื่อว่าเป็นชาติพันธุ์มิได้ถูกกำหนดโดยสายเลือดหรือโดยปัจจัยทางชีววิทยา (ยศ สันตสมบัติ 2543: 20-28; อมรา พงศาพิชญ์ 2533: 152-157)

ความแตกต่างของมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ อาจแยกเป็นความแตกต่างทางชีวภาพและความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยความแตกต่างทางชีวภาพที่เห็นได้ชัดคือความแตกต่างทางเชื้อชาติ (race) ซึ่งเป็นลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นและ

มีความสัมพันธ์กับความแตกต่างทางพันธุกรรม นักมานุษยวิทยาใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” เพื่อแยกข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างสังคมมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมต่างกันโดยไม่พิจารณาเรื่องเชื้อชาติ (race) ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ใช้พิจารณาความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์มีหลายองค์ประกอบ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อหรือศาสนา เครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ (อมรา พงศาพิชญ์ 2542: 5-6)

ชุมชนบนที่สูง หมายถึง ชุมชนที่อาศัยตั้งบ้านเรือน และมีที่ทำกินในพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 หรือมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 500 เมตร ขึ้นไป (กองสงเคราะห์ชาวเขา 2540: 3)

3. กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ

ก่อนที่จะกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอปางมะผ้า ผู้เขียนขอนำเสนอภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือเพื่อเป็นพื้นฐานในการมองภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ พื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายซึ่งมีทั้งที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในภายหลังและกลุ่มชนดั้งเดิม ในปี พ.ศ. 2503 กอร์ดอน ยัง (Gordon Young) ได้ทำการศึกษากลุ่มชนบนที่สูง ในภาคเหนือของประเทศไทยว่าประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ 20 กลุ่ม และให้ข้อคิดเห็นว่าหากใช้วิธีการอพยพเป็นหลักในการแยกประเภทกลุ่มชนบนที่สูงในภาคเหนือแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น 2 สาขา ดังนี้

1. กลุ่ม Austro-Asiatic (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) เป็นกลุ่มที่อพยพจากทิศใต้ไปทิศเหนือ เชื่อว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมตั้งแต่ก่อนการอพยพเข้ามาของชนชาติไทย และยังมีบางกลุ่มที่ตกค้างอยู่จนถึงปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้แก่ ละว้า ข่าฮ่อ ขมุ ถิ่น และ ผิยองเหลือง
2. กลุ่ม Sino Tibetan (จีน-ทิเบต) เป็นกลุ่มอพยพจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ อพยพขนานมากับการอพยพของชนชาติไทยสู่ทิศใต้ แต่การเคลื่อนย้ายนั้นล่าช้ากว่า ชนเหล่านี้อพยพมาตามเทือกเขาและอาศัยอยู่บนที่สูงในภาคเหนือของไทยมาตั้งแต่เมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้แก่พวก ทิเบต-พม่า (อีเก้อ ลีซอ มูเซอ และกะเหรี่ยง) และ จีนเดิม (ม้ง เย้า และจีนฮ่อ) (ขจิตกัย นุราชพัฒน์ 2538: 7-10)

4. กลุ่มชาติพันธุ์ใน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ลีซอ-มูเซอคำ มูเซอแดง และลัวะ ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นประเภทพงศาวดารและตำนานหลายฉบับระบุว่าแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านนา มีการกล่าวถึงกลุ่มชนดั้งเดิมในพื้นที่ไว้อย่างชัดเจน 2 กลุ่ม คือ ขางแดงหรือกะเหรี่ยง และไทยใหญ่ ว่า ช่วงปี พ.ศ. 2374 เจ้าแก้วเมืองมา ได้เดินทางไปตรวจและไล่จับช้างป่าแถบชายแดนฝั่งตะวันตกของเชียงใหม่ เมื่อเดินทางไปพบดินโป่งริมแม่น้ำปายมีป่าพางว่างเปล่าเป็นที่โปร่งและมีหมู่บ้านชุมชมควรตั้งหมู่บ้าน ได้จึงหยุดพักและเรียกผู้ที่อยู่ตาม “ริมห้วยริมเขา” ซึ่งเป็นพวก “เงี้ยว” และ “ขางแดง” มาประชุมตั้งบ้านโป่งหมูหรือที่ปัจจุบันเรียกว่าบ้านปางหมู ต่อมาได้พบ “ที่ราบกว้างขวาง” มีพวกเงี้ยวตั้งทับกระท่อมอยู่เป็นอันมากจึงตั้งบ้านขึ้นชื่อว่าแม่ฮ่องสอน (สงวน โชติสุขรัตน์ 2514) วิเคราะห์จากเรื่องราวดังกล่าวแล้วจะเห็นว่ากลุ่มชนทั้ง 2 กลุ่มนี้ ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบพื้นที่ราบริมลำน้ำ หรือเชิงเขา

ทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ศึกษา ส่วนกลุ่มลัวะนั้นเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการกล่าวอ้างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นถึงพื้นที่ที่มีร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มาก่อน โดยที่ไม่มีใครทราบความเป็นมาว่าเป็นหมู่บ้านของชาวลัวะ

อย่างไรก็ตามจากรายงานการสำรวจชุมชนด้านประวัติหมู่บ้านอายุหมู่บ้านที่เก่าที่สุดและมีอายุร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนาในช่วงเสื่อมถอยจากอำนาจ เป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ มีอายุประมาณ 310 ปี ประวัติหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นการอพยพเคลื่อนย้ายมาจากพม่าหรือชายแดนไทย-พม่า (สิทธิพงศ์ ดิลกวานิช 2542ข; อุคมลักษณ์ สุนตระกูล 2542) ดังนั้นจึงเกิดข้อสงสัยว่าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้างในช่วงเวลาดังแต่อาณาจักรล้านนาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทำให้ไม่ปรากฏบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเลย

5. วิธีการศึกษา

ในปี 2542 ผู้เขียนได้เสนอสารนิพนธ์เรื่อง การศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี : ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบนพื้นที่สูงในเขต อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจในระบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบนพื้นที่สูง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการดำเนินการทางโบราณคดีต่อไปในอนาคต ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์สุ่มเลือกจากทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่คือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ลัวะ ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ ใน 4 กลุ่มนำหลักของพื้นที่ศึกษาคือ กลุ่มน้ำตาง กลุ่มน้ำแม่ละนา กลุ่มน้ำโป่งแสนปึก และกลุ่มน้ำของ โดยทำการศึกษาจาก

1. การค้นคว้าจากเอกสารของโครงการที่ได้ทำการดำเนินงานในพื้นที่ศึกษาจาก
 - เอกสาร โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันซึ่งดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ. 2526-2536
 - โครงการจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ. 2540-2541
2. การเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้เขียนโดยการสัมภาษณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2541 จากจำนวน 14 หมู่บ้าน การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 16 คน และ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ลัวะ ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ
3. การตีความจากแผนที่ทางทหาร ระบุว่า 4647I, 4647II, 4647III และ 4647IV มาตราส่วน 1:50,000

เพื่อให้เห็นภาพรวมทางด้านกายภาพที่ชัดเจนจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลจากหมู่บ้านทั้งหมด 40 หมู่บ้าน แต่ด้วยเวลาที่มีจำกัดทำให้ขาดข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่ทำให้ผลการศึกษายังไม่สมบูรณ์ ในการวิเคราะห์ระบบการผลิต จึงใช้ข้อมูลที่น้อยกว่าการวิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพ คือ 34 หมู่บ้าน (อุคมลักษณ์ สุนตระกูล 2542)

รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ที่มา: โครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำ จ.แม่ฮ่องสอน 2542)

6.กลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษา

6.1 ไทยใหญ่

จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีประวัติอพยพมาจากพม่า และมีหลักฐานจากตำนานว่าเคยมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณภาคเหนือมาตั้งแต่สมัยล้านนา (สงวน โชติชูรัตน์ 2508, 2514) ใน

ปางมะผ้าเพ็ญมีความเป็นมาประกอบด้วยกลุ่มใหญ่ ๆ 3 กลุ่ม โดยแบ่งจากที่มาก่อนการอพยพ (โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน 2536; อุดมลักษณ์ สุนทรฤต 2542) คือ

รูปที่ 2 ชาวไทยใหญ่ขณะเดินทางไปทำบุญ
(ที่มา: ชีระภาพ โลหิตกุล 2544)

ชิดเยื่อหลายปี (สุรพล ดำริห์กุล 2545) กลุ่มไทยใหญ่กลุ่มที่ 2 นี้เป็นกลุ่มที่มีการขยายตัวจำนวนมากที่สุดของไทยใหญ่ใน อำเภอปางมะผ้า ประกอบด้วย 3 เส้นทางคือ เส้นทางแรก อพยพมาตามลุ่มน้ำโป่งแสนปึก หมู่บ้านแรกที่ตั้งถิ่นฐานมีอายุประมาณ 160 ปี หลังจากนั้นจึงได้มีการแยกตัวออกไปตั้งหมู่บ้านอื่นและมีบางส่วนแยกออกไปที่ลุ่มน้ำลางอีก โดยสาเหตุหลักคือต้องการหาที่ทำกินใหม่ประกอบด้วย บ้านไม้ล้าน บ้านปางคาม และบ้านถ้ำลอด เส้นทางที่ 2 ย้ายมาตามลุ่มน้ำของ หมู่บ้านแรกที่ตั้งมีอายุประมาณ 200 ปี และมีการแยกย้ายกันออกไปตั้งหมู่บ้านใหม่โดยสาเหตุจากการแสวงหาที่ทำกินใหม่ และหนีภัยสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ซึ่งเกิดผลกระทบกับพื้นที่ภาคเหนือในขณะนั้นด้วยเช่นกัน ประกอบด้วย บ้านนาปู่ป้อม บ้านทุ่งสะแล บ้านโถ้งหลวง และบ้านน้ำสุผาเสื่อ และเส้นทางที่ 3 เพิ่งย้ายมาเมื่อไม่นานมานี้ มีเพียงหมู่บ้านเดียวคือ บ้านปงยาม ย้ายมาจากคอกขุโนพม่า และได้ย้ายตามมาสมทบอีกในภายหลังจากผาบ่อง และคอกขุ หมู่บ้านตั้งอยู่ในลุ่มน้ำของ สาเหตุในการย้ายคือสาเหตุที่ทำกิน

กลุ่มที่ 3 ย้ายมาจากบ้านน้ำกิดในเขต จังหวัดแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2513 ด้วยสาเหตุต้องการหาที่ทำกินใหม่ มีเพียงหมู่บ้านเดียวคือ บ้านท่าไคร้

ลักษณะของการเคลื่อนย้ายสังเกตได้ว่าเป็นกลุ่มที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน แล้วจึงค่อยแยกออกไปตั้งหมู่บ้านใหม่ในภายหลัง ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านจึงควรเป็นลักษณะเครือญาติ ยังคงมีการเดินทางติดต่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ เหตุผลในการเลือกพื้นที่แต่ละครั้งมักต้องการพื้นที่ราบที่มากพอสำหรับตั้งบ้านเรือนและเป็นที่ทำกิน ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีอายุเก่าแก่สาเหตุในการย้ายเนื่องมาจากภาวะสงครามระหว่างรัฐคือ ล้านนาและพม่า หรืออาจเกิดจากสงครามภายในพม่า ซึ่งนำไปสู่การอพยพอีกระลอก ส่วนเหตุผลการย้ายอันเนื่องมาจากสาเหตุที่ทำกินนั้นเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจซึ่งไม่ได้ส่งผลให้การอพยพรุนแรงเท่าการหนีสงคราม

การตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ ด้านความสูงคงจะไม่ค่อยมีผลต่อการเลือกพื้นที่มากนัก เพราะพบได้ในทุกระดับความสูง ตั้งแต่ 300-1,000 เมตรขึ้นไป จากระดับน้ำทะเลปานกลาง แต่สิ่งที่เห็นชัดเจนคือ ลักษณะพื้นที่ที่เลือก ซึ่งพบในอัตราที่สูง คือ 53.8 % เป็นที่ราบระหว่างหุบเขาซึ่งน่าจะส่งผลต่อรูปแบบการเกษตรที่เป็นการทำนาในที่ลุ่ม และทำให้ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานยาวนาน แหล่งน้ำสำหรับการใช้งานที่พบนอกจากใช้น้ำจากระบบน้ำผิวดินที่เป็นลำน้ำทั้งสายใหญ่และลำห้วยสาขาเล็ก ๆ แล้วยังมีการขุดบ่อน้ำใช้เองภายในหมู่บ้านและน้ำจากระบบน้ำใต้ดินซึ่งเป็นทาง

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มซึ่งไม่ทราบประวัติแน่ชัด ปรากฏแต่อายุที่เก่าช้อนไปได้ไกลถึงสมัยอาณาจักรล้านนายุคเสื่อมถอยอำนาจ จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านไม้สูงอายุประมาณ 310 ปี และบ้านแม่ละนาอายุประมาณ 100 กว่าปี ทั้งสองหมู่บ้านอยู่ในกลุ่มลุ่มน้ำแม่ละนา

กลุ่มที่ 2 เคลื่อนย้ายมาจากพม่า ด้วยสาเหตุจากการหนีสงคราม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์จากเอกสารประวัติศาสตร์ในช่วงของการย้ายหนีสงครามจากพม่านั้นเป็นช่วงต้น-กลางพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งพม่าได้ยกทัพมารุกรานดินแดนล้านนา ดินแดนแถบนี้ประสบกับภัยสงครามที่

ระบายน้ำจากลำธาร ได้ดินมาสู่ผิวดินหรือที่เรียกว่า “น้ำตม” ซึ่งในพื้นที่ที่เป็นภูมิประเทศแบบคาสต์ อันมีเทือกเขาหินปูนเป็นภูมิประเทศหลักนี้เองมักเกิดระบบธารน้ำใต้ดินและส่งผลต่อการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ เพราะไม่จำเป็นต้องอยู่ในที่ลุ่มหรือใกล้กับธารน้ำผิวดินก็สามารถมีน้ำใช้ในการดำรงชีวิตได้เช่นกัน ลักษณะของป่าไม้ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตนั้นชาวไทยใหญ่มักจะเลือกอาศัยอยู่ในเขตป่าเบญจพรรณซึ่งมีหน้าดินหนาอุดมไปด้วยแร่ธาตุเหมาะแก่การเพาะปลูก รวมทั้งระดับความสูงที่ไม่สูงนักพบได้ทั่วไปในที่ลุ่ม

ระบบการผลิตส่วนใหญ่เป็นลักษณะผสมระหว่างการทำนาในที่ลุ่ม และทำไร่ในเขตภูเขา ไม่พบว่ามีการทำไร่เพื่อการเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว

6.2 กะเหรี่ยง

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มตระกูลธิเบต-พม่า เชื่อว่าอพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนชนชาติไทยแต่ภายหลังพวกตระกูลมอญ-เขมร สำหรับใน อำเภอปางมะผ้าปัจจุบันย้ายเข้ามาในช่วงหลังอพยพมาครั้งแรกเมื่อปี 2493 หรือประมาณ 53 ปีมาแล้วมีเพียง 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านเมืองแพม และหมู่บ้านแม่อุ้มอง มีอายุประมาณ 20-30 ปี เริ่มย้ายมาจาก บ้านแม่ฮาน อำเภอปาย แล้วจึงแยกย้ายออกไปตั้งหมู่บ้าน โดยลักษณะการเคลื่อนย้ายมี 2 ระลอก น่าจะอิงด้วยระบบเครือญาติ เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงแล้วยังมีการโยกย้ายไปมาระหว่าง 2 หมู่บ้าน สาเหตุการย้ายนอกจากการเป็นการย้ายตามเครือญาติแล้ว ยังเกิดจากปัญหาที่ทำกินไม่พอ ที่อยู่เดิมคับแคบ และขัดแย้งเรื่องที่ทำกินกับหมู่บ้านใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ก่อนหน้า เหตุผลในการเลือกพื้นที่เพราะพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ดี

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ มักเลือกตั้งถิ่นฐานในระดับความสูง 600-800 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ที่เลือกตั้งถิ่นฐานเป็นที่ลาดหุบเขาหรือที่ลาดลุ่มน้ำซึ่งความลาดชันไม่มากนัก แหล่งน้ำใช้แหล่งน้ำธรรมชาติจากผิวดิน และบ่อน้ำบาดาล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้ลำน้ำหลักอยู่แล้วจึงมีน้ำใช้พอเพียงไม่จำเป็นต้องหาแหล่งน้ำได้ดินอื่นเพิ่มเติม ลักษณะของนิเวศเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง

ระบบการผลิตเป็นแบบผสมระหว่างการทำนาในที่ลุ่มและทำไร่ในเขตภูเขา อาจเป็นเพราะสภาพพื้นที่ที่อานวยลืออยู่ระหว่างที่ราบลุ่มลำน้ำและแถบเทือกเขา

6.3 ลีซอ

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต-พม่า สืบเชื้อสายมาจากชาวโล-โล ซึ่งมีที่มาเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น เช่น มูเซอ กะเหรี่ยง และม้ง เป็นต้น กลุ่มลีซอในประเทศไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตเชียงตุงและเมืองป๋านในรัฐฉานของพม่า ใน อำเภอปางมะผ้า เป็นกลุ่มอพยพมาจาก อำเภอปาย ซึ่งกลุ่มนี้อพยพครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2506 หรือ 40 ปี มาแล้ว จากหมู่บ้านนาเลา จังหวัดเชียงใหม่

รูปที่ 3 ชาวกะเหรี่ยงบ้านเมืองแพม
(ที่มา: โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูง 2546)

รูปที่ 3 ชาวลีซอ

(ที่มา: พอลและอีเลน ลูอิส 2528)

พันธุ์ลีซอในพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย บ้านแม่หมูลีซอ บ้านน้ำริน บ้านกิดสามสิบ บ้านหนองผาจำ และบ้านหนองตอง มีการเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างหมู่บ้านที่ไม่เป็นระบบนัก คือย้ายข้ามไปมา มีการย้ายกลับคืนไปหมู่บ้านเดิมบ้าง ย้ายไปหมู่บ้านใหม่บ้าง จึงคาดว่าเป็นการย้ายตามเครือข่าย หรือวนอยู่ในกลุ่มเดิม แต่มีข้อยกเว้นจากกลุ่มลีซอที่อพยพมาจากพม่าเนื่องจากหนีสงครามภายในประเทศเข้ามา นอกจากนี้เป็นสาเหตุของการหาที่ทำกินใหม่ และความต้องการเส้นทางคมนาคม เหตุผลในการเลือกพื้นที่นอกจากความต้องการเกี่ยวกับที่ทำกินแล้ว ก็ยังมีหลักด้านความเชื่อเกี่ยวกับสภาพพื้นที่โดยรอบหมู่บ้าน และคำทำนายจากหมอผีประจำหมู่บ้าน

การตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ เลือกตั้งถิ่นฐานที่ระดับ 600-1,000 เมตรขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่ที่เลือกตั้งถิ่นฐานเป็นที่ลาดลุ่มน้ำหรือลาดหุบเขา และต้นเขา ไร่เขา ขอบหุบเขา แหล่งน้ำใช้แหล่งน้ำธรรมชาติจากผิวดิน แหล่งน้ำใต้ดินประเภทน้ำซับ น้ำซึม น้ำตื้น และบ่อน้ำที่ขุดใช้เอง ลักษณะทางนิเวศวิทยาเลือกป่าดิบเขาและป่าเบญจพรรณในปริมาณที่เท่ากัน และป่าผสมระหว่างป่าดิบเขาและป่าเบญจพรรณ

ระบบการผลิตนิยมนการทำไร่ในที่สูง มีการทำนาในที่ลุ่มบ้างแต่น้อย

6.4 มูเซอแดง

เป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า สืบเชื้อสายมาจากชนชาติโล-โล อพยพจากพม่าเข้าสู่ไทยเมื่อประมาณ 100 ปี มานี้เอง ลักษณะการอพยพเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป มูเซอแดงเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุดของมูเซอในประเทศไทย แต่สำหรับใน อำเภอปางมะผ้ามีการอพยพเข้ามาประมาณ 30-44 ปีมานี้เอง โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ตามการอพยพ คือ

กลุ่มแรก มาจากคอกออัน มาอยู่ที่บ้านดงมะไฟ มีอายุประมาณ 30 ปี ในภายหลังมีชาวบ้านจากหมู่บ้านแสนคำลือ และวนาหลวงที่ย้ายตามการแต่งงานมาสมทบอีก 2-3 ครอบครัว

รูปที่ 4 ชาวมูเซอแดง

(ที่มา: ถ่ายโดย John Spies)

กลุ่มที่ 2 มาจากชายแดนพม่า เพราะหนีการรบกวและปล้นของชาวฮ่อ และเกิดโรคมาเลเรีย เป็นกลุ่มที่แยกเป็นหมู่บ้านของกลุ่มมุเซอแดงที่มากที่สุดในพื้นที่ เป็นกลุ่มใหญ่ที่มีการโยกย้ายไปมาภายในกลุ่มอพยพ ประกอบด้วย บ้านแอกโก บ้านยาปาแหน บ้านผาเจริญ บ้านนาหลวง บ้านผามอน และบ้านห้วยแห้ง โดยมีเส้นทางอพยพจากชายแดนพม่าแถบบ้านปางคาม สู่มูลน้ำลางที่หมู่บ้านแอกโกเป็นแห่งแรก (มีอายุประมาณ 44 ปี) และอพยพต่ำลงมาตามลุ่มน้ำถึงหมู่บ้านผามอนมีบางส่วนของบ้านที่ข้ามไปตั้งถิ่นฐานบริเวณช่วงปลายของลุ่มน้ำแม่ละนาที่บ้านยาปาแหนและบ้านผาเจริญ การเคลื่อนย้ายในกลุ่มนี้ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าไม่นิยมการย้ายข้ามกลุ่ม ยกเว้นกรณีที่ย้ายตามเครือญาติที่แต่งงานข้ามกลุ่มไปอยู่กับกลุ่มอพยพอื่นเพียงไม่กี่ครัวเรือนเท่านั้น สาเหตุการย้ายภายในเขต อำเภอปางมะผ้าส่วนใหญ่เกี่ยวกับที่ทำกิน หวาดกลัวต่อค่าน้ำเนื่องจากชาวบ้านเจ็บป่วย มีหมู่บ้านเดียวที่ขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับศาสนาที่ต่างกัน

กลุ่มที่ 3 จากหัวหน้าของในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2505 หรือประมาณ 39 ปีมาแล้ว สู่มูลน้ำของเพราะต้องการหาที่ทำกินใหม่ ประกอบด้วย บ้านปางตอง บ้านปางบอน และบ้านผาแดง ขนาดกลุ่มเล็กกว่ากลุ่มที่ 2 พื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานยังคงอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันในกลุ่มน้ำของ และมีบางส่วนของบ้านที่ข้ามไปสู่มูลน้ำโป่งแสนปึกไปสมทบกับกลุ่มอพยพอื่นที่มาจากบ้านแอกโก สาเหตุในการย้ายเกี่ยวกับที่ทำกิน และใกล้เส้นทางคมนาคม

การเคลื่อนย้ายนิยมอยู่ภายในกลุ่มอพยพเดียวกันซึ่งน่าจะเป็นไปตามระบบเครือญาติ การย้ายหมู่บ้านจากสาเหตุการเจ็บป่วยหลายครั้ง พื้นที่ใหม่ที่เลือกมักจะอยู่บนคอกหรือที่สูง ใกล้เส้นทางคมนาคม และเลือกพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพราะปลูกได้ดี

การตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ เลือกตั้งถิ่นฐานที่ระดับ 700-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่พบทุกรูปแบบ ทั้งที่ราบระหว่างหุบเขา ในหุบเขา สันเขาหรือไหล่เขา และที่ลาดลุ่มน้ำหรือลาดชันเขา แต่พื้นที่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเป็นบริเวณสันเขาหรือไหล่เขา และที่ลาดลุ่มน้ำ แหล่งน้ำใช้แหล่งน้ำธรรมชาติจากผิวดิน แหล่งน้ำซับและน้ำซึม น้ำตื้น และแหล่งน้ำจากบ่อขุด แหล่งน้ำที่ได้รับความนิยมรองจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นแหล่งน้ำซับ น้ำซึม ลักษณะทางนิเวศวิทยานิยมเลือกป่าเบญจพรรณมากที่สุด ส่วนป่าผสมระหว่างป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง และป่าผสมระหว่างป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขาพบน้อย

ระบบการผลิตนิยมการทำไร่ และพบการทำนาในที่ลุ่มเล็กน้อย

6.5 มูเซอดำ

เป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า สืบเชื้อสายมาจากชนชาติโล-โล อพยพเข้าสู่ไทยจากพม่าเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว พร้อม ๆ กับกลุ่มมุเซอแดง มูเซอดำนี้พบจำนวนมากเป็นอันดับ 2 ของกลุ่มมุเซอในประเทศไทย ความแตกต่างของกลุ่มมุเซอดำและมุเซอแดงนี้อยู่ที่เครื่องแต่งกายของผู้หญิงโดยชาวมูเซอดำจะใช้สีดำ ส่วนชาวมูเซอแดงใช้สีดำนั่นกัน แต่มีสีแดงมากกว่าความแตกต่างอีกอย่างคือผู้ชายมุเซอแดงนิยมสูบฝิ่น ไม่ค่อยขยัน ลำตัว อ้วนป็นนักรบ แต่มูเซอดำขยัน ไม่สูบฝิ่น และไม่ชอบล่าสัตว์ รักความสงบ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2545:

รูปที่ 5 มูเซอดำ
(ที่มา: ถ่ายโดย John Spies)

199-258) ใน อำเภอปางมะผ้า มีการอพยพเข้ามาของกลุ่มหนึ่งเมื่อประมาณ 60-70 ปีมาแล้ว และในช่วงประมาณไม่เกินปี พ.ศ. 2500 อีก 2 กลุ่ม รวมเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก ย้ายจากคอกสามหมื่นไปพม่าเพราะปัญหาการปราบปรามฝิ่นของเจ้าหน้าที่ เมื่อมีปัญหาที่ทำกินจึงย้ายกลับเข้ามาใน อำเภอปางมะผ้าตามลุ่มน้ำแม่ละนา ในกลุ่มนี้เมื่อตรวจสอบประวัติตั้งแต่แรกเริ่มอพยพเข้ามา รวมระยะเวลาที่โยกย้ายใน อำเภอปางมะผ้าแล้ว มีอายุประมาณ 60-70 ปี มีการย้ายอยู่หลายครั้งเพราะปัญหาเกี่ยวกับที่ทำกินกับหมู่บ้านอื่นซึ่งตั้งอยู่ก่อนมาตลอด แยกเป็นหมู่บ้าน 2 แห่ง คือ บ้านห้วยเหิยะ และบ้านผาเผือก อายุประมาณ 20 ปี

กลุ่มที่ 2 ย้ายมาจากพม่าแถบห้วยแม้อีและป่าโยก เป็นกลุ่มที่คาดว่าอพยพเข้ามาช่วงไม่เกินปี พ.ศ. 2500 โดยเข้ามาตามลุ่มน้ำแม่ละนา หมู่ในกลุ่มนี้ประกอบด้วยบ้านปางคามน้อย บ้านจะโป่ บ้านบ่อไคร้ และบ้านลูกข้าวหลาม เมื่อแรกเข้ามาอยู่ร่วมกันก่อนแล้วจึงแยกหมู่บ้านออกไป เนื่องจากความขัดแย้งทางความคิดกับเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และออกมาหาที่ทำกินใหม่ หมู่บ้านกลุ่มนี้มีอายุ 16-18 ปี

กลุ่มที่ 3 ย้ายมาจากป่าตึงและห้วยผา เนื่องจากเกิดการเจ็บป่วย เข้าสู่ลุ่มน้ำแม่ละนา คาดว่าอพยพมาในช่วงเวลาไม่เกินปี พ.ศ. 2500 มีเพียงหมู่บ้านเดียว คือ บ้านลูกข้าวหลาม มีอายุ 12 ปี เมื่อเข้ามาแล้วยังมีการย้ายอีก 2-3 ครั้ง แล้วจึงย้ายไปสมทบกับกลุ่มที่ 1 ที่บ้านลูกข้าวหลามปัจจุบัน สาเหตุหลักของการย้ายเกิดจากการเจ็บป่วย

การเคลื่อนย้ายจะขยายหมู่บ้านกระจายอยู่ในกลุ่มลุ่มน้ำแม่ละนา โดยย้ายตามกินในช่วงแรก และในระยะหลังจึงได้แยกหมู่บ้านออกไปตั้งใหม่ น่าจะเป็นลักษณะของเครือญาติ ไม่นิยมย้ายข้ามไปอยู่กับกลุ่มอพยพที่ต่างกลุ่มกัน สาเหตุการย้ายหลัก ๆ เกิดจากปัญหาที่ทำกิน และการเจ็บป่วยของคนในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านยังคงมีการเดินทางกลับไปทำพิธีกรรมที่หมู่บ้านเดิมอยู่ เนื่องจากหมู่บ้านที่เพิ่งแยกตัวไปยังไม่มีความสัมพันธ์ประจำ แสดงให้เห็นว่าการประกอบพิธีกรรมยังเป็นสิ่งสำคัญในสังคมอยู่ สาเหตุในการเลือกพื้นที่คือพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มักเป็นพื้นที่เป็นที่สูงไกลจากที่ลุ่มแต่มิน้ำใช้ตลอดปี

การตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ เลือกตั้งถิ่นฐานที่ระดับ 800-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ตั้งถิ่นฐานนิยมเลือกพื้นที่ชันเขา ไหล่เขา รองลงมาเป็นที่ลาดลุ่มน้ำหรือลาดหุบเขา และที่ราบในหุบเขาหรือโพลาย พบน้อยมาก แหล่งน้ำใช้จากแหล่งน้ำธรรมชาติจากผิวดินซึ่งอยู่ค่อนข้างห่างจากหมู่บ้าน แหล่งน้ำขับน้ำขีมนิยมใช้รองลงมา และสุดท้ายเป็นบ่อน้ำตื้นหรือบ่อขุด ลักษณะทางนิเวศนิยมเลือกป่าเบญจพรรณ และรองลงมาเป็นป่าดิบเขา

ระบบการผลิตนิยมการทำไร่ไถนาจะเป็นเพราะสภาพพื้นที่อำนวยต่อการทำไร่มากกว่าและเป็นผลมาจากความเชื่อซึ่งกลุ่มมุขเซอคำไม่นิยมตั้งถิ่นฐานใกล้ลำน้ำเพราะกลัวโรคภัย (มาลเรีย)

6.6 ลัวะ

เป็นกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก หรือภาษามอญ-เขมร ซึ่งเชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยตั้งแต่ก่อนการอพยพของชนชาติไทย แต่ในพื้นที่ศึกษาพบว่าเป็นกลุ่มที่เพิ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปางมะผ้า โดยย้ายมาจากพม่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2518 หรือเมื่อ 28 ปีมาแล้ว ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในพื้นที่ศึกษานี้จึงอาจจะไม่มีความเกี่ยวข้องกับลัวะที่เชื่อว่าเป็นกลุ่มดั้งเดิมซึ่งเมื่อถูกผลักดันให้ถอยร่นเข้าไปอยู่ในป่าเขาแถบอำเภอแม่สะเรียงและจังหวัดเชียงใหม่ แต่เป็นกลุ่มใหม่ซึ่งมาจากพม่า การอพยพครั้งนี้เกิดจากปัญหากับชนกลุ่มน้อยในพม่า ลักษณะความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันทั้งหมู่บ้าน เมื่อ

รูปที่ 6 หญิงชาวลัวะ
(ที่มา: ญัญฐวี ทศรัฐ และ
สุริยา รัตนกุล 2539)

เข้ามาใหม่ ๆ ได้รับการสอนศาสนาจากมิชชันนารีชาวฮอลแลนด์ ปัจจุบันนับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมู่บ้านการตั้งถิ่นฐานด้านกายภาพ เลือกตั้งถิ่นฐานที่ระดับความสูง 300-400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่อยู่ในที่ราบระหว่างหุบเขา แหล่งน้ำใช้แหล่งน้ำธรรมชาติจากผิวดิน และน้ำใต้ดิน ส่วนลักษณะทางนิเวศน์เลือกพื้นที่ป่าเบญจพรรณ ระบบการผลิตเป็นการทำนาในที่ลุ่ม ข้อจำกัดในการศึกษาชุมชนชาตพันธุ์ลัวะ คือในพื้นที่ศึกษามีเพียงกลุ่มเดียว ทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานน้อย

7. บทวิเคราะห์

ภาพรวมของกลุ่มคนในพื้นที่ อำเภอปางมะผ้า จากการศึกษาประวัติหมู่บ้านเมื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบกับเอกสารตำนานและพงศาวดารจะเห็นว่า ประมาณปี พ.ศ. 2232^{*} เมื่อเริ่มตั้งหมู่บ้านไม้สูงซึ่งเป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ เป็นช่วงที่อาณาจักรล้านนาตกอยู่ใต้อำนาจของพม่าแต่การปกครองมิได้ปกครองได้อย่างเด็ดขาดเนื่องจากเกิดกบฏของหัวเมืองต่าง ๆ อยู่เนือง ๆ กระทั่งปี พ.ศ. 2339 ล้านนาทอกล้ออิสรภาพคืนได้ และเริ่มฟื้นฟูเมืองที่สำคัญขึ้นใหม่ รวมไปถึงการยกทัพไปกวาดต้อนผู้คนทางเหนือไปถึง 2 ฝั่งของแม่น้ำสาละวินในปี พ.ศ. 2342 และปี พ.ศ. 2398 (สุรพล คำรียกุล 2545) รับกับเหตุการณ์การอพยพเข้ามาใน อำเภอปางมะผ้า ของชาวไทยใหญ่จากพม่าด้วยสาเหตุการหนีสงครามเข้ามา ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2342^{*} (บ้านนาปู่ป้อม) และประมาณปี พ.ศ. 2382^{*} (บ้านไม้ต้น) ประกอบกับประวัติของหมู่บ้านทุ่งสะแล ที่กล่าวถึงที่ตั้งหมู่บ้านทุ่งสะแลก่อนที่ชาวบ้านจะเข้ามาว่าเคยเป็นที่ตั้งของกองศึกไต แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แถบนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลจากสงครามและความขัดแย้งระหว่างรัฐล้านนาและพม่าโดยตรง โดยอาจเป็นเส้นทางเดินทัพระหว่างเชียงใหม่และพม่า ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2485^{*} ได้เกิดการเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่อีกครั้งที่ส่วนใหญ่ระบุว่าเกิดจากผลกระทบของสงครามญี่ปุ่นซึ่งน่าจะเป็นสงครามโลกครั้งที่ 2 มีทั้งการเคลื่อนย้ายเข้ามาสมทบกับหมู่บ้านจากพม่า และภายใน อำเภอปางมะผ้าเองก็มีการอพยพแยกจากหมู่บ้านเดิมไปหาที่อยู่ใหม่เพื่อหนีสงคราม

หลังจากปี 2500 เริ่มมีการอพยพของกลุ่มชาตพันธุ์อื่นเข้ามาในพื้นที่และมาจากพื้นที่อื่นที่นอกเหนือจากพม่าเหมือนที่ผ่านมา คือ กลุ่มชาตพันธุ์ลื้อมาจากเชียงใหม่ และกลุ่มชาตพันธุ์กะเหรี่ยงมาจาก อำเภอปาย ส่วนกลุ่มชาตพันธุ์ลัวะ มูเซอแดง และมูเซอดำ ส่วนใหญ่มาจากพม่า สาเหตุในการย้ายในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 นี้มักเกิดจากปัญหาเรื่องที่ทำกินคือระบบเศรษฐกิจ และมีปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยบ้างแต่น้อย การเคลื่อนย้ายในช่วงนี้มีปัจจัยหนึ่งที่คงจะส่งผลให้เกิดการไหลบ่าเข้ามาอย่างรวดเร็วของกลุ่มชาตพันธุ์หลายกลุ่มคือ การสร้างถนนทำให้พื้นที่ที่เคยเข้าถึงอย่างยากลำบากสะดวกมากขึ้น

* การกำหนดปีที่ตั้งหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษานี้ประมาณ โดยคิดจากอายุหมู่บ้านลบกับปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นปีที่ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล ถึงแม้ว่าอายุที่ได้ อาจจะไม่ได้ตรงนักแต่ก็ทำให้เราเห็นลำดับเหตุการณ์ในพื้นที่นี้ได้ชัดเจนขึ้น

ตารางที่ 1 สรุปอายุหมู่บ้าน

กลุ่มชาติพันธุ์	อายุ 10-20 ปี	อายุ 20-40 ปี	อายุ 40-60 ปี	อายุ > 100 ปี
ไทยใหญ่	-	4	3	4
กะเหรี่ยง	-	2	-	-
ลัวะ	-	1	-	-
ลีซอ	2	4	-	-
มูเซอแดง	3	6	1	-
มูเซอดำ	6	-	-	-

จากตารางสรุปแสดงอายุหมู่บ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่ากลุ่มไทยใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานกว่ากลุ่มอื่น โดยเฉพาะกลุ่ม ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ ซึ่งระยะเวลาที่เข้ามาน่าจะใกล้เคียงกับกลุ่มกะเหรี่ยงและลัวะ แต่กลับมีอายุหมู่บ้านที่น้อยกว่า แสดงให้เห็นการเคลื่อนย้ายที่บ่อยครั้งกว่า

เมื่อวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบนพื้นที่สูง พบลักษณะพื้นที่หลักในการเลือกตั้งถิ่นฐาน 3 ประเภท คือ ที่ราบหุบเขาหรือที่ราบลุ่มน้ำซึ่งรวมเอาที่ราบในหุบเขาไว้ด้วยกัน ที่ลาดลุ่มน้ำ และบริเวณสันเขาหรือไหล่เขาที่โดยมากมักจะเลือกสันเขาหรือไหล่เขาที่มีที่ราบเพียงพอต่อการตั้งบ้านเรือน แบ่งออกตามกลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้ ไทยใหญ่ 13 หมู่บ้าน, กะเหรี่ยง 2 หมู่บ้าน, ลัวะ 1 หมู่บ้าน, ลีซอ 7 หมู่บ้าน, มูเซอแดง 11 หมู่บ้าน และมูเซอดำ 6 หมู่บ้าน (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงความนิยมในการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์	ที่ราบ, หุบเขา	ที่ลาดลุ่มน้ำ	สันเขา, ไหล่เขา
ไทยใหญ่	10	1	2
กะเหรี่ยง		2	
ลัวะ	1		
ลีซอ		2	5
มูเซอแดง	3	1	7
มูเซอดำ	1	1	4

หมายเหตุ ตัวเลขในตารางแสดงจำนวนหมู่บ้านที่เลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

จากตารางแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการเลือกตั้งถิ่นฐานที่อาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มตั้งถิ่นฐานแถบพื้นที่ราบหรือที่ลาดลุ่มน้ำ ซึ่งที่ลาดลุ่มน้ำนี้มีความลาดชันต่ำจนเกือบจะเป็นที่ราบลุ่ม และอาจเป็นเพราะ ไม่มีพื้นที่ราบริมน้ำมากพอแก่การตั้งถิ่นฐานจึงได้เลือกพื้นที่ที่เป็นที่ลาดลุ่มน้ำแทน กลุ่มชาติพันธุ์ที่เลือกพื้นที่นี้ได้แก่ กลุ่มไทยใหญ่ กะเหรี่ยง และลัวะ
2. กลุ่มตั้งถิ่นฐานแถบพื้นที่สันเขาหรือไหล่เขา และที่ลาดชันเขา ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ

ปัจจัยด้านพื้นที่ที่พบน่าจะมีผลโดยตรงต่อระบบการผลิต ซึ่งสภาพพื้นที่ทำให้การเพาะปลูกในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การเพาะปลูกในที่ลุ่มหรือนา และการเพาะปลูกในที่สูงหรือไร่ แบ่งเป็น ไทยใหญ่ 9 หมู่บ้าน, กะเหรี่ยง 2 หมู่บ้าน, ลัวะ 1 หมู่บ้าน, ลีซอ 6 หมู่บ้าน, มูเซอแดง 9 หมู่บ้าน และ มูเซอดำ 6 หมู่บ้าน (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบการเกษตร

กลุ่มชาติพันธุ์	ทำนา	ทำไร่	ผสม
ไทยใหญ่		1	8
กะเหรี่ยง			2
ลัวะ	1		
ลีซอ		4	2
มูเซอแดง		5	4
มูเซอดำ		5	1

จากตารางแสดงรูปแบบการเกษตรเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ดังนี้

1. กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในที่ราบ และที่ลาดลุ่มน้ำ คือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง และลัวะ มักมีรูปแบบการเกษตรทั้งทำนาในที่ลุ่มและทำไร่ควบคู่กันไป
2. กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณสันเขาหรือไหล่เขา คือ ลีซอ และมูเซอดำ นิยมทำไร่มากกว่าการทำนาในที่ลุ่ม อาจเป็นเพราะสภาพพื้นที่ที่อานวย

จากการเปรียบเทียบรูปแบบการตั้งถิ่นฐานคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่แบ่งจากการศึกษาทั้ง 2 หัวข้อนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเดียวกันซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การตั้งถิ่นฐานและรูปแบบการเกษตรตามข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

ความเคยชินกับระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกพื้นที่เนื่องจากความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการปลูกพืชแต่ละชนิดที่สืบทอดกันมาทำให้ผลผลิตการเกษตรนั้นได้รับผลดี จึงเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงให้หันไปเพาะปลูกพืชชนิดอื่นที่มีวิธีการปลูกแตกต่างออกไป หรือในกรณีของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการปลูกพืชเช่น พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนิยมปลูกกันมากนั้นเป็นพืชที่ปลูกได้ดีในพื้นที่สูงที่มีอากาศหนาวเย็นก็ทำให้ต้องเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่การเกษตร

ตารางที่ 4 แสดงระดับความสูงในการเลือกตั้งพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ

ความสูง	ไทยใหญ่	ลัวะ	กะเหรี่ยง	ลีซอ	มูเซอแดง	มูเซอดำ	รวม(%)
300-400	1	1	-	-	-	-	2(5%)
400-500	3	-	-	-	-	-	3(7.5%)
500-600	2	-	-	-	-	-	2(5%)
600-700	2	-	1	1	-	-	5(12.5%)
700-800	1	-	1	1	2	-	5(12.5%)
800-900	1	-	-	2	7	2	12(30%)
900-1,000	1	-	-	1	2	3	7(17.5%)
>1,000	2	-	-	2	-	-	4(10%)
รวม	13	1	2	7	11	6	40(100%)

ที่มา : ดุจดลักษ์ สุนทรธฤต “การศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี : ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของคนบนพื้นที่สูงในเขต อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

จากตารางแสดงให้เห็นถึงระดับความสูงที่เริ่มตั้งถิ่นฐานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน ในระดับที่ต่ำที่สุดที่ระดับ 300 เมตร นั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่เลือกพื้นที่คือ ไทยใหญ่และลัวะ ส่วนกะเหรี่ยงนั้นพบอาศัยอยู่ในระดับประมาณ 600-800 เมตร ระดับที่สูงขึ้นไปกระทั่งถึง 1,000 เมตร ขึ้นไปนั้นมักพบกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ ส่วนไทยใหญ่ถึงแม้จะพบไปกระทั่งระดับที่สูงที่สุด แต่ความนิยมในการเลือกจะอยู่ที่ช่วง 400-700 เมตร เท่านั้น

ศ.ดร.ยศ สันตสมบัติ ใช้ระดับความสูงกับสังคมพืช เป็นเกณฑ์ในการศึกษาระบบการผลิตและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม (ยศ สันตสมบัติ 2542) ในกรณีของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ การเลือกพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มจึงมักเลือกพื้นที่ในสังคมพืชป่าเบญจพรรณ ดังนั้นในพื้นที่ศึกษาในระดับความสูงจึงไม่น่าจะเป็นปัจจัยที่เกิดจากจุดมุ่งหมายที่เลือกสังคมพืชเพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากความนิยมของการเลือกสภาพพื้นที่ดังที่กล่าวมาแล้ว และการเลือกภูมิอากาศให้เหมาะกับระบบการผลิตตามชนิดของพืชที่ปลูกมากกว่า

8. อภิปรายและข้อสรุป

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมที่พบจากการศึกษา คือ

8.1 การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม

ความสัมพันธ์ในการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของคนบนพื้นที่สูงในลักษณะทางกายที่เป็นเทือกเขาสูงกับระบบการผลิตพบว่า ในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างทั้งด้านภาษา และวัฒนธรรม มีลักษณะร่วมในการตั้งถิ่นฐานที่เกิดจากข้อจำกัดและการปรับตัวของสภาพแวดล้อมพบว่ามีอยู่ 2 ลักษณะคือ

1. พื้นที่ราบลุ่มลำน้ำ หรือที่ลาดลุ่มน้ำที่ไม่ชัน ไม่จำเป็นต้องเป็นระดับความสูงที่ต่ำเสมอไปเพราะในพื้นที่สูงแต่มีที่ราบกว้างขวางพอและมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ก็สามารถตั้งถิ่นฐานได้ มักมีความสัมพันธ์กับระบบการผลิตแบบทำนาในที่ลุ่ม
2. พื้นที่สันเขาไหลเขา หรือที่ลาดสันเขาที่กว้างและไม่ชัน พอจะตั้งถิ่นฐานได้ มีแหล่งน้ำใกล้เคียงที่สามารถนำมาใช้ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นที่ลุ่ม อาจเป็นลำห้วยสายเล็ก ๆ หรือแหล่งน้ำซับน้ำซึมตามระบบน้ำใต้ดิน มักมีความสัมพันธ์กับระบบการผลิตที่เป็นการทำไร่

8.2 การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์

การเคลื่อนย้ายมีรูปแบบที่พบได้จากทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา แสดงให้เห็นเป็นรูปแบบร่วมเดียวกันของกลุ่มชนบนที่สูง คือ

1. การอพยพนิยมเคลื่อนย้ายเป็นระบบเครือญาติ ไม่นิยมแต่งงานหรือโยกย้ายข้ามกลุ่มชาติพันธุ์
2. ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหากเป็นกลุ่มอพยพที่มาจากต่างแหล่งกันก็ไม่นิยมอพยพข้ามหมู่บ้าน
3. ในกลุ่มอพยพเดียวกัน การตั้งหมู่บ้านใหม่มักมีสาเหตุจากที่ทำกินไม่พอเพียงหรือหมู่บ้านคับแคบ เมื่อมีการแยกหมู่บ้านไปแล้วยังคงมีการเดินทางติดต่อระหว่างกัน ถ้าหากเป็นหมู่บ้านใหม่ยังกลับไปทำพิธีกรรมที่หมู่บ้านเดิมอยู่

การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ อำเภอปางมะผ้ามีอยู่หลายระลอก หากแบ่งโดยใช้อายุหมู่บ้านเป็นเกณฑ์แล้วสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มหมู่บ้านที่อายุ 100 ปี ขึ้นไป เป็นกลุ่มที่หนีสงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างรัฐล้านนาและพม่าเข้ามา
2. กลุ่มหมู่บ้านที่อายุไม่ถึง 10-60 ปี เป็นกลุ่มหมู่บ้านที่อายุน้อย สาเหตุการเคลื่อนย้ายเกิดจากสงครามภายในประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจที่อาจเกี่ยวเนื่องมาจากสงครามภายในประเทศและการแย่งชิงพื้นที่การเกษตรระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งในพม่าและไทย และปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะในเรื่องของศาสนาและความเชื่อ

ความน่าสนใจที่เห็นได้จากการเคลื่อนย้ายของทั้ง 2 กลุ่มคือ เมื่อพิจารณาถึงการเคลื่อนย้ายของคนบนพื้นที่สูงที่ไม่นิยมเคลื่อนย้ายไปไกลจากที่ตั้งถิ่นฐานเดิมของตนแล้ว จะเห็นว่าการอพยพครั้งใหญ่ ๆ หลายครั้งตั้งแต่อดีตล้วนมีแรงผลักดันจากการสงคราม ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจ และความขัดแย้งเกี่ยวกับความเชื่อเป็นเหตุผลที่การเคลื่อนย้ายเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป

จากประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แสดงให้เห็นลำดับของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ โดยในที่นี้เราจะยังไม่กล่าวถึงกลุ่มชนเดิมในพื้นที่ซึ่งเราพบจากหลักฐานทางโบราณคดี กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นแรกสุดคือกลุ่มไทยใหญ่ โดยอพยพมาจากพม่าในช่วงอาณาจักรล้านนาค้างพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ย่อมได้รับการจับจองจากผู้ที่มาก่อน ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยง ลัวะ ลีซอ มูเซอแดง และมูเซอดำ นั้น เป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนย้ายมาสู่ปางมะผ้าในช่วงเวลาไม่ถึง 100 ปีที่ผ่านมา การที่เลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่สูงคือแถบสันเขานั้น ก็อาจเนื่องมาจากพื้นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ถูกจับจองไว้แล้ว ดังจะเห็นว่าที่ราบขนาดใหญ่ที่สุดในปางมะผ้า 2 แห่ง คือ ที่ราบแถบบ้านแม่ละนา และที่ราบที่หุบเขาบ้านไร่ เป็นหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่

นอกจากนี้ก็อาจเกิดจากสาเหตุการเจ็บป่วยของคนในหมู่บ้าน (สันนิษฐานว่าส่วนใหญ่เป็นโรคมาเลเรีย) มักเกิดกับหมู่บ้านที่อยู่ในที่ลุ่มหรือชื้นซึ่งเป็นแหล่งเพาะเชื้อที่ดี ในกลุ่มมูเซอดำ มูเซอแดงและลีซอ มีความเชื่อว่าการตั้งถิ่นฐานใกล้แอ่งน้ำหรือที่ลุ่ม ทำให้เจ็บป่วยจากการกระทำของผีน้ำ พื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่เลือกจึงเป็นที่สูงห่างไกลจากแอ่งน้ำหรือที่ลุ่ม (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2545; อุดมลักษณ์ สุนตระกูล 2542) แสดงให้เห็นว่าสาเหตุของลักษณะร่วมที่แตกต่างกันนั้นนอกจากในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แล้ว ยังเกิดจากความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ข้อจำกัดในการศึกษาซึ่งทำให้การวิเคราะห์ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรและไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้เพราะขาดข้อมูลปัจจัยทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้การเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานแตกต่างกันออกไป

ข้อสังเกตจากกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง และลัวะนั้น เป็นกลุ่มที่มีการกล่าวอ้างไว้ในตำนานเกี่ยวกับเมืองแม่ฮ่องสอน มีความเป็นไปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้มีการเคลื่อนย้ายอยู่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนและโดยรอบ ช่วงเวลาที่ขาดหายไปนั้นเป็นช่วงเดียวกับยุค “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ของล้านนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2339 ระบุไว้ว่าเชียงใหม่ได้จัดกองทัพขึ้นมากวาดต้อนพลเมืองทางตอนเหนือ ทั้ง 2 ฟากของฝั่งน้ำสาละวิน ได้กลุ่มชาว *เงี้ยว ลัวะ ข่าง ไตลื้อ ไคยง ไควิน ข่า* และอื่นๆ กลับมาเป็นพลเมืองของล้านนา ดังเช่นหมู่บ้านในเชียงใหม่ปัจจุบันสามารถสืบประวัติได้ว่าถูกกวาดต้อนมาจากเมืองปั่นในเขตรัฐฉานของพม่าในปัจจุบัน (สุรพล คำรหัสกุล 2545: 275-276) เป็นไปได้ว่าชุมชนแถบนี้อาจถูกกวาดต้อนลงมาในครั้งนั้นด้วยในบางส่วนและคงจะมีการแตกหนีไปในพื้นที่อื่นอีก หลังจากนั้นจึงกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีกครั้งโดยกลุ่มชนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่อาจจะจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดิมหรือกลุ่มใหม่ก็เป็นได้ จึงทำให้ไม่มีใครรู้ถึงกลุ่มชนเดิมในพื้นที่

9. ข้อเสนอแนะและนัยยะทางโบราณคดี

ผลการศึกษาความหลากหลายของกลุ่มชนบนพื้นที่สูงทำให้เราพบรูปแบบร่วมที่น่าจะสามารถนำมาพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจและอธิบายหลักฐานทางโบราณคดีต่อไปในอนาคต คือ

1. การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีต น่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายที่เป็นของกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันและมักจะเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นหลักฐานทางโบราณคดีที่พบก็อาจจะมีคล้ายคลึงกันได้ และในสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน หากแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีรูปแบบในการตั้งถิ่นฐานที่เหมือนกัน ก็อาจเป็นแนวทางสำหรับสำรวจภูมิประเทศเพื่อค้นหาแหล่งโบราณคดีต่อไปได้

2. อาจจะช่วยอธิบายแบบแผนการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในช่วงที่มีการสร้างแปงเมืองในสมัยประวัติศาสตร์ได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้เงินทุนในการศึกษาและวิจัย

ขอบคุณ ผศ.ดร.วัชรวิทย์ ชูทรงเดช ครูผู้สอนสั่งและให้โอกาสในการทำงานวิจัย ขอขอบคุณสำหรับการร่วมอภิปรายชี้แนะและอ่านให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้บทความสมบูรณ์

ขอบคุณทีมงานโบราณคดีทุกคนสำหรับข้อเสนอแนะและความเห็นต่อบทความ

บรรณานุกรม

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

- 2540 ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2540. เอกสารทางวิชาการ ลำดับที่ 536 เล่มที่ 101/2541.

ขจักษ์ บุษพัฒน์

- 2538 ชาวเขา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งศิลป์.

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงไทย-เยอรมัน บริเวณลุ่มน้ำตาง ต.ปางมะผ้า อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- 2526 รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ฉบับที่ 2 (Village Tables).
2536 เอกสารโครงการเล่มที่ 194 “การบริหารจัดการกองทุนพัฒนาชนบท พื้นที่น้ำตาง พื้นที่ห้วยปูลิง.

ยศ สันตสมบัติ

- 2542 ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งแรก) เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.
2543 หลักช้าง : การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในได้คง. (พิมพ์ครั้งแรก) กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ธีระภาพ โลหิตกุล

- 2544 กว่าจะรู้ค่า คนไทในอุษาคเนย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : เพอร์เฟกต์ พรินท์.

นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์

- 2534 ภูมิศาสตร์กายภาพภาคเหนือของประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3) เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นาฏสุดา ภูมิจำนงค์

- 2543 การศึกษาวงปีไม้จากแหล่งโบราณคดีโลงไม้ใน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. การสัมมนาทางวิชาการเรื่องพัฒนาการทางโบราณคดี. กรุงเทพฯ.

ณัฐวิ ทศธรและ สุริยา รัตนกุล

- 2539 สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์

- 2545 ชาวเขาในไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : บริษัทพินเนส พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

พอลและอีเลน ลูอิส (ศิริพรรณ สุขพานิช เรียบเรียง)

- 2528 หกเผ่าชาวคอย. หัตถกรรมชาวเขา.

รัศมี ชูทรงเดชและคณะ, โครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- 2545 รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 3.

สงวน โชติสุขรัตน์

- 2508 ตำนานเมืองเหนืออำเภอ (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
2514 ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (จากต้นฉบับอักษรขวน). กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์.

สิทธิพงศ์ ศิลกวานิช, โครงการสำรวจและการจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2542ก. เอกสารรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 2.

2542ข. เอกสารรายงานความก้าวหน้าการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินและชุมชน.

สุรพล คำวิห์กุล

2545 แผ่นดินล้านนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : คำนวณสถากรพิมพ์.

อมรา พงศาพิชญ์

2542 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม). (พิมพ์ครั้งแรก)
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ

2530 ธรณีฐานวิทยา. (พิมพ์ครั้งแรก) กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

อุดมลักษณ์ สุ่มตระกูล

2542 การศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี : ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบนที่สูงในเขต
อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สารนิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี)
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ.

Morwyn S. Garbarino (จุไรรัตน์ จันทร์ธารงและ ชุพา คลังสุวรรณ แปล)

2531 ประวัติทฤษฎีทางมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมโดยสังเขป. (พิมพ์โรเนียวครั้งที่ 4) เอกสาร
ประกอบการสอน คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โบราณคดีที่เพิงผาถ้ำลอด : วิถีชีวิตของคน สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย

วิรัชศักดิ์ แคล้วคำพุด

โครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดเมื่อเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2545 ในบริเวณ 3 พื้นที่ พบหลักฐานเป็นจำนวนมาก ทั้งกระดูกสัตว์ เครื่องมือหิน โครงกระดูกมนุษย์ที่มีรูปแบบของการฝังศพอย่างชัดเจน และอื่น ๆ อีกหลายประเภท ซึ่งผลจากการกำหนดด้วยวิธีคาร์บอน 14 จากตัวอย่างที่พบร่วมกับโครงกระดูกอยู่ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย และนับเป็นครั้งแรกที่พบโครงกระดูกมนุษย์ในเวลานี้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การพบโครงกระดูกทั้ง 2 โครงนั้นนอกจากจะมีความแตกต่างกันในเรื่องลักษณะของการปลงศพ ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับความตายที่มีมาก่อนหน้าวัฒนธรรมโลงไม้ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่พบมากในพื้นที่ศึกษา และอาจจะชี้ให้เห็นถึงการสืบเนื่องหรือ ความสัมพันธ์กับคนในวัฒนธรรมโลงไม้ได้

ผลจากการขุดค้นทั้ง 3 พื้นที่นี้สามารถบอกให้ทราบถึงการแบ่งพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย เป็น 2 ส่วน คือด้านในติดกับเพิงผาจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยและบริเวณที่ลาดเอียงด้านหน้าเพิงผาจะใช้เป็นพื้นที่สำหรับผลิตเครื่องมือหิน และลักษณะวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้ว่า มนุษย์ที่อาศัยที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีการล่าสัตว์ที่อยู่ใกล้ ๆ มาเป็นอาหาร มีการผลิตเครื่องมือหินโดยนำเอาวัตถุดิบมาจากแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้เคียง และยังพบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับความตายและวิธีการปลงศพที่มีรูปแบบที่ชัดเจน การอยู่อาศัยในช่วงนี้ยังไม่เป็นหลักแหล่งมีการอพยพเคลื่อนย้ายอยู่บ่อย ๆ โดยเลือกอาศัยอยู่ตามเพิงผาหรือถ้ำ ลักษณะวิถีชีวิตเช่นนี้อาจจะต่อเนื่องไปถึงช่วงโฮโลซีนตอนต้น การใช้พื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดนี้เด่นชัดอีกครั้งในช่วงสมัยโฮโลซีนตอนปลาย แต่การใช้พื้นที่ไม่ถาวรนักอาจจะเป็นที่พักแรมชั่วคราวระหว่างการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชน

โบราณคดีที่เพิงผาถ้ำลอด : วิถีชีวิตของคน สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย

วีรศักดิ์ แคล้วคำพูด*

1. บทนำ

ลักษณะสภาพภูมิประเทศทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นส่วนใหญ่แล้วประกอบด้วยเทือกเขาที่มีความสูงชัน ส่วนที่เป็นพื้นที่ราบจะพบน้อยมากและมักจะเป็นที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขา มีลำน้ำขนาดเล็กไหลผ่าน และจากสภาพทางธรณีวิทยาของบริเวณนี้พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูน มีบางส่วนที่เป็นหินอัคนีแทรกตัวขึ้นมาปะปนเล็กน้อย (ชัยพร ศิริพร ไพบูลย์ 2543) ซึ่งจากลักษณะทางธรณีวิทยาที่เป็นหินปูนนี้เอง จึงทำให้มี ถ้ำ หน้าผาหลากหลายขนาดเกิดขึ้นมากมาย เหมาะสมแก่การเข้าไปใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมของมนุษย์ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นพื้นที่ผลิตเครื่องมือ ใช้ในการฝังศพ หรือแม้กระทั่งใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเช่นในปัจจุบัน

จากลักษณะของสภาพพื้นที่ที่ประกอบด้วยถ้ำและเพิงผา ซึ่งเหมาะแก่การเข้ามาใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมของมนุษย์นี้เอง ทำให้ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเฉพาะในอำเภอปางมะผ้าซึ่งเป็นพื้นที่ทำการศึกษานี้มีแหล่งโบราณคดีหลายสมัยที่น่าสนใจกระจายตัวอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในถ้ำ เพิงผา สันเขา และที่ราบระหว่างหุบเขา ทำให้มีการดำเนินงานทางโบราณคดีทั้งการสำรวจและการขุดค้นในพื้นที่นี้หลายครั้งตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร 2530; รัศมี ชูทรงเดช 2543, 2545ก, 2545ข; Gorman 1970)

เพิงผาถ้ำลอดเป็นแหล่งโบราณคดีอีกแหล่งหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณเพิงผาขนาดเล็กของภูเขาหินปูนเดียวกันกับแหล่งโบราณคดีถ้ำลอดซึ่งเป็นแหล่งในวัฒนธรรมโลงไม้ สำหรับแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดนี้ ได้ทำการสำรวจและขุดค้นโดย โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผลจากการขุดค้นพบว่ามีมีการเข้ามาใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่องทั้งใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งผลิตเครื่องมือหินกะเทาะ ซึ่งหลักฐานที่พบส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุประเภทหินทั้งแกนหิน สะเก็ดหิน มีทั้งที่มีร่องรอยการใช้งานและไม่ได้ใช้งาน และยังพบโบราณวัตถุที่เป็นเศษกระดูกสัตว์ ซึ่งมีทั้งถูกเผาไฟและไม่ถูกเผา นอกจากจะใช้พื้นที่ในลักษณะดังกล่าวแล้ว ในบางช่วงเวลายังพบว่าพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดยังใช้เป็นพื้นที่ฝังศพ ลักษณะการฝังศพของมนุษย์สมัยโบราณที่พบนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ฝังในท่านอนหงายเหยียดขาและฝังในท่านอนงอเข่า สำหรับโครงกระดูกที่ฝังในท่านอนงอเข่ามีความคล้ายคลึงกับโครงกระดูกที่พบจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่เป็นอย่างมาก โดยรายละเอียดของการขุดค้นนั้นจะกล่าวถึงต่อไป

จากปริมาณและลักษณะของหลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดนี้ ผู้ศึกษามีคำถามในประเด็นเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนสมัยโบราณที่เข้ามาใช้พื้นที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ว่ามีลักษณะเช่นไร โดยวิธีการศึกษานั้นจะทำการศึกษาเปรียบเทียบจากประเภทของหลักฐานที่พบในแต่ละชั้นทับถมเพื่อให้เห็นความแตกต่าง การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของหลักฐานในแต่ละชั้นทับถมที่น่าจะบอกถึงลักษณะของวิถีชีวิตในแต่ละช่วงเวลาได้

* ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด

2.1 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดี

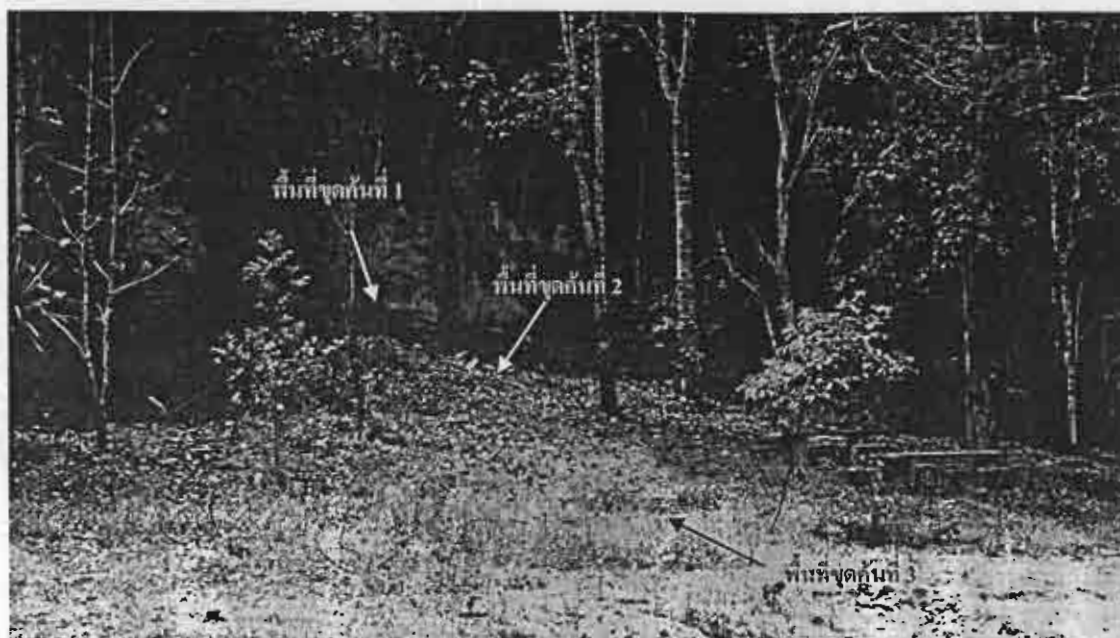
แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดอยู่ในเขตศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งตำแหน่งที่ตั้งสามารถกำหนดพิกัดทางภูมิศาสตร์ตามระบบ UTM ได้ที่ 47QMB 247 636 (รัศมี ขุทระนุช 2545:21-22) แหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บริเวณหน้าผาของภูเขาหินปูนห่างขึ้นมาจากด้านทิศเหนือของถ้ำลอดประมาณ 200 – 300 เมตร ไม่ไกลจากลำน้ำลำปางซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกมากนักประมาณ 200 เมตร (แผนที่ 1)

สภาพโดยทั่วไปของแหล่งโบราณคดีมีลักษณะลาดเอียงจากทางด้านใต้ลงไปทางด้านเหนือ คือ พื้นที่ที่สูงที่สุดของแหล่งจะอยู่บริเวณที่ติดกับผนังเพิงผาเป็นพื้นที่แคบ ๆ ค่อนข้างราบเสมอกัน ถัดจากส่วนนี้ขึ้นไปพื้นที่จะลาดเอียงลงทางด้านทิศเหนือสู่ที่ราบ (รูปที่ 1) สำหรับลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณรอบ ๆ แหล่งโบราณคดีพบว่ามีป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรังกระจายอยู่ (รัศมี ขุทระนุช 2545: 21)

แผนที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด
(ที่มา: ดัดแปลงจาก สิทธิพงศ์ ดิลกวิช 2543)

รูปที่ 1 แหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

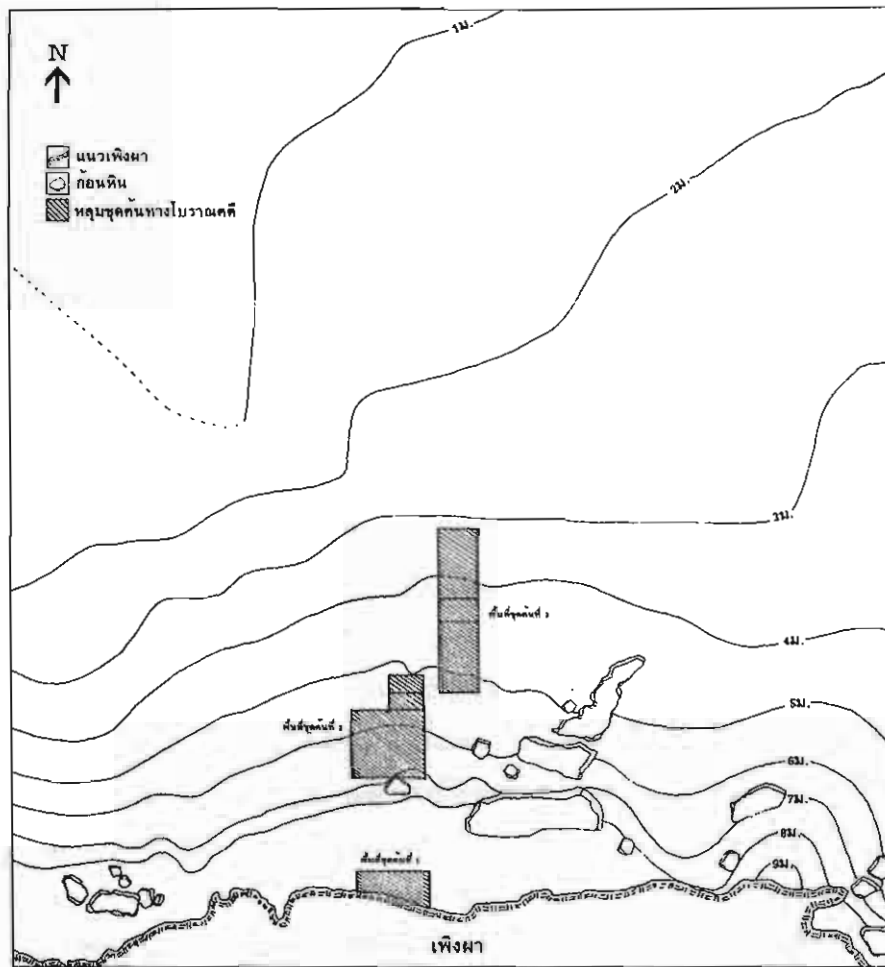
2.2 วิธีการวิจัย

วิธีการศึกษานั้นจะทำการศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นทั้ง 3 บริเวณเป็นหลัก ขนาดของหลุมขุดค้นทั้ง 3 พื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน หลักฐานที่พบนั้นจะทำการบันทึกลงในแผนผัง และทำการรื้อดินเพื่อเป็นการเก็บหลักฐานอีกครั้ง

2.2.1 การขุดค้น

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอดได้ทำการวางผังหลุมขุดค้นตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ โดยมีจุดอ้างอิงที่อาคารเอนกประสงค์ โดยการวางผังจะแบ่งออกเป็นตารางขนาดกว้าง - ยาวด้านละ 5 เมตร ครอบคลุมบริเวณทั้งหมด ส่วนพื้นที่ขุดค้นนั้นแบ่งออกเป็น 3 บริเวณ โดยเริ่มจากติดกับผนังเพิงผาเรียงต่อเนื่องกันออกมาทางด้านทิศเหนือ(แผนผังที่ 1) เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการเกิดและกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้อย่างครอบคลุม สำหรับวิธีการขุดค้นนั้นจะใช้วิธีการขุดค้นตามระดับสมมติ ๆ ละ 5 - 10 - 20 เซนติเมตรตามความเหมาะสม ในกรณีที่พบว่าลักษณะของดินและหลักฐานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนก็จะเปลี่ยนมาเป็นการขุดลอกตามชั้นดินธรรมชาติแทนขุดค้นตามระดับสมมติ เช่น การขุดลอกร่องรอยผิวดิน

แผนผังที่ 1 แสดงระดับความสูงต่ำบริเวณแหล่งโบราณคดี

2.2.2 ข้อจำกัดของการศึกษา

เนื่องจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาลำดองระหว่างวันที่ 10 เมษายน -12 กรกฎาคม 2545 พบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก และในขณะนี้โบราณวัตถุทั้งหมดยังอยู่ในช่วงของการทำการวิเคราะห์จัดจำแนกเบื้องต้น และยังไม่แล้วเสร็จ จึงทำให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก ไม่สามารถนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์โบราณวัตถุแต่ละประเภทและเสนอปริมาณโบราณวัตถุทั้งหมดได้ การนำเสนอปริมาณโบราณวัตถุ จึงแสดงเป็นปริมาณรวมของโบราณวัตถุทั้งหมด ไม่สามารถบอกถึงปริมาณของโบราณวัตถุแต่ละประเภทได้

นอกจากนี้การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาลำดองมีผลของการกำหนดอายุออกมาจำนวน 4 ค่าอายุ จากพื้นที่ขุดค้นที่ 1 เท่านั้น ส่วนตัวอย่างค่าอายุจากพื้นที่ขุดค้นอื่น ๆ โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ ได้ส่งตัวอย่างคาร์บอนไปวิเคราะห์หาอายุเพิ่มเติม

2.3 ผลการขุดค้น

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาลำดองนั้นได้แบ่งพื้นที่ขุดค้นนั้นแบ่งออกเป็น 3 บริเวณซึ่งผลจากการดำเนินงานพบหลักฐานกระจายตัวเป็นจำนวนมาก โดยจะนำเสนอข้อมูลอย่างสังเขปเพื่อให้เห็นภาพรวมของวิถีชีวิตคนที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณเพิงผาลำดอง สำหรับโบราณวัตถุที่พบมีปริมาณแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่

โดยเฉพาะเครื่องมือหิน และกระดูกสัตว์ ส่วนประเภทอื่น ๆ นั้นพบในปริมาณมากน้อยต่างกันไป (ดูรายละเอียดใน รัศมี ขุทรวงเดช 2545ข)

2.3.1 พื้นที่ขุดค้นบริเวณที่ 1

พื้นที่ขุดค้นบริเวณนี้อยู่ทางด้านในสุดติดกับผนังเพิงผา ลาดเฉียงไปทางด้านทิศเหนือเล็กน้อย การขุดค้นในพื้นที่หลุมนี้โบราณวัตถุส่วนใหญ่จะเป็นกระดูกสัตว์ เครื่องมือแกนหิน สะเก็ดหินกระจายตัวอยู่ทั่วไป โดยจะพบว่า ในช่วงระดับบน ๆ มีเศษภาชนะดินเผาแบบเนื้อดินและเนื้อแกร่ง ถูกปิดแก้วสีน้ำเงิน กระจายตัวอยู่ ถัดจากช่วงระดับนี้ลงไปจะพบกระดูกสัตว์ เครื่องมือแกนหิน สะเก็ดหิน และหินกรวดซึ่งส่วนใหญ่เป็นหินทราย หินควอทไซต์ และหินโคลน เปลือกหอยพบกระจายตัวอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะกระดูกสัตว์จะมีปริมาณหนาแน่นมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดกลางและขนาดใหญ่ จำพวกวัว-ควาย และสัตว์ในตระกูลควาย การขุดค้นในพื้นที่ที่ 1 นี้ทำการขุดค้นเพียง 1 หลุม คือ หลุม S23 W10 มีขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 4 เมตร ลึก 4.5 เมตร คิดเป็นพื้นที่ 8 ตารางเมตร ปริมาตรของการขุดค้นทั้งหมดคิดเป็น 36 ลูกบาศก์เมตร

จากปริมาณการทับถมของหลักฐานแต่ละประเภทที่พบนั้น สามารถแบ่งชั้นทับถมทางโบราณคดีออกได้เป็น 8 ชั้นด้วยกันซึ่งชั้นดินแต่ละชั้นมีลักษณะโดยสรุปดังนี้

ชั้นดินที่ 1 อยู่ด้านสุดหนาประมาณ 10 เซนติเมตร มีเศษไม้ ใบไม้แห้งปะปน และพบหลักฐานสมัยปัจจุบัน เช่น ชิ้นส่วนแก้ว เศษเชือก เหยี่ยว 25 สตางค์ และมีโบราณวัตถุกระจายตัวอยู่เล็กน้อย

ชั้นดินที่ 2 ลึกจากผิวดินประมาณ 10-50 เซนติเมตร เป็นดินถูกความร้อนมีหินปูนกระจายตัวอยู่ พบหลักฐานคือ ลูกปัด เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่ง ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย สะเก็ดหิน แกนหิน ลูกปัดแก้ว ขนาดประมาณ 1 – 2 มิลลิเมตร

ชั้นดินที่ 3 ลึกจากผิวดินประมาณ 50-130 เซนติเมตร เป็นดินสีน้ำตาล มีก้อนหินปูนแตกเป็นแผ่นกระจายตัวอยู่ พบหลักฐานคือ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เครื่องมือหินแบบสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหินที่มีร่องรอยการใช้งานและไม่มีการใช้งาน แกนหิน หินกรวด เปลือกหอย โครงกระดูกหมายเลข 1 และ 2

รูปที่ 2 ลักษณะการกระจายตัวของหลักฐาน

ชั้นดินที่ 4 ลึกจากผิวดินประมาณ 130-200 เซนติเมตร ลักษณะดินคล้ายกับชั้นดินที่ 3 แต่จะมีแคลเซียมคาร์บอเนตจับตัวแน่นเป็นแผ่นกระจายตัวอยู่ หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหิน แกนหิน สะเก็ดหิน หินกรวด ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย โดยเฉพาะเครื่องมือหินที่พบเป็นเครื่องมือแบบสุมาตราลิส ขวานสั้น ซึ่งลักษณะของเครื่องมือหินแบบนี้จะพบต่อเนื่องลงไป ในชั้นดินที่อยู่ระดับต่ำกว่า แต่ปริมาณที่พบจะแตกต่างกันไป แกนหิน สะเก็ดหิน หินกรวดจะพบเป็นจำนวนมาก วางตัวแนวนอนในช่วงใกล้กับผนังเพิงผา (รูปที่ 2)

รูปที่ 3 ลักษณะกระดูกสัตว์ที่พบจากพื้นที่ขุดค้นที่ 1

ชั้นดินที่ 5 ลึกจากผิวดินประมาณ 200-290 เซนติเมตร ช่วงบนของชั้นนี้ต่อเนื่องจากชั้นดินที่ 4 ลงมา มีก้อนหินปูนขนาดใหญ่ที่ตกลงมาจากเพิงผาว่างตัวเป็นแนว แบ่งชั้นดินที่ 4 กับ 5 ออกจากกันอย่างชัดเจน หลักฐานที่พบคือ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย แกนหิน เครื่องมือหินแบบสุมาตราหิน ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด โดยเฉพาะชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย กระเจียวตัวหนาแน่นมาก ส่วนใหญ่เป็นกระดูกสัตว์ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง มีหลายชิ้นส่วนปะปนกัน (รูปที่ 3)

ชั้นดินที่ 6 ลึกจากผิวดินประมาณ 290-320 เซนติเมตร ลักษณะคล้ายกับชั้นดินที่ 5 เริ่มมีก้อนหินกรวดขนาดเล็กเข้ามาปะปน หลักฐานที่พบคือ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย แกนหิน เครื่องมือหิน สะเก็ดหิน หินกรวด แต่ปริมาณหลักฐานลดลงเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับชั้นดินที่อยู่ระดับบน

ชั้นดินที่ 7 ลึกจากผิวดินประมาณ 320-340 เซนติเมตร ลักษณะดินมีเค้าปะปน และมีแคลเซียมคาร์บอเนตจับตัวแน่นเป็นแผ่นกระเจียวตัวอยู่ และพบว่ามีก้อนหินกรวดธรรมชาติขนาดค่อนข้างใหญ่กระเจียวตัวอยู่มาก หลักฐานที่พบคือ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เปลือกหอย สะเก็ดหิน ปะปนอยู่เล็กน้อย

ชั้นดินที่ 8 ลึกจากผิวดินประมาณ 340-450 เซนติเมตร เป็นชั้นดินธรรมชาติ ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีแต่อย่างใด มีก้อนหินกรวดกระเจียวตัวต่อเนื่องลงมาจากชั้นดินที่ 7

ลักษณะของหลักฐานที่พบในแต่ละชั้นดินนั้นสามารถจัดลำดับการก่อตัวถดถอยทางโบราณคดี (site transformation processes) ในพื้นที่ขุดค้นบริเวณนี้ออกเป็นช่วง ๆ กล่าวคือ ภายหลังจากเกิดชั้นดินที่ 8 ซึ่งเป็นชั้นดินธรรมชาติ ไม่มีกิจกรรมของมนุษย์ จึงเริ่มมีการเข้ามาใช้พื้นที่ช่วงแรกตรงกับชั้นดินที่ 7 แต่เป็นไปอย่างเบาบาง เนื่องจากหลักฐานที่พบขณะขุดค้นมีปริมาณน้อยมาก จากนั้นจึงเกิดชั้นดินที่ 6, 5 และ 4 ตามลำดับแสดงให้เห็นว่ามีการใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง หลังจากนั้นจึงเกิดการตกลงมาของก้อนหินปูนอย่างน้อยหนึ่งครั้ง แล้วจึงเกิดชั้นดินที่ 3 ซึ่งในชั้นดินนี้มีการใช้พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ฝังศพ จากนั้นจึงเกิดการทับถมของชั้นดินที่ 2 และ 1 ขึ้นตามลำดับ

นอกจากนี้การขุดค้นยังพบหลักฐานที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ โครงกระดูกมนุษย์ 2 โครงด้วยกันซึ่งโครงกระดูกทั้ง 2 โครงนี้เมื่อจัดแบ่งตามลักษณะของการฝังแล้วนั้นพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ โครงกระดูกหมายเลข 1 มีการฝังศพในท่านอนหงายเหยียดยาว ส่วนโครงกระดูกหมายเลข 2 มีการฝังในท่านอนงอเข่า ความแตกต่างของลักษณะของการฝังศพที่พบนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของการปลงศพได้เป็นอย่างดี และนับเป็นข้อมูลใหม่ของการศึกษาทางด้านโบราณคดีในพื้นที่นี้โดยตรง

2.3.1.1 โครงกระดูกหมายเลข 1

โครงกระดูกหมายเลข 1 นี้ฝังอยู่ลึกจากชั้นผิวดินปัจจุบันประมาณ 40 – 50 เซนติเมตร กล่าวคือ เมื่อทำการขุดลอกร่องรอยกองไฟที่มีก้อนของแคลเซียมคาร์บอเนตจับตัวเป็นก้อนแข็งที่อยู่ในระดับบนออกจนหมดได้พบกระดูกเต่า ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์กินเนื้อและก้อนหินกรวดขนาดใหญ่วางตัวอยู่และเมื่อขุดลงไปถึงระดับ 40 เซนติเมตร จากผิว

รูปที่ 4 โครงกระดูกหมายเลข 1 ฝังศพท่านอนหงายเหยียดยาว

อยู่ ทางด้านตะวันตกของกระดูกชิ้นนี้จะมีเปลือกหอย กระดูกสัตว์ชิ้นเล็ก ๆ สะเก็ดหิน วางตัวอยู่ เล็กน้อย (รูปที่ 4) ผลการกำหนดอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 จากตัวอย่างดินปนเถ้าที่ติดกับกระดูกขาท่อนล่างได้ 12100 ± 60 ปีมาแล้ว(BP.) (Bata - 168223) (รัศมี ชูทรงเดช 2545 : 18) ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวนี้จัดอยู่ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย

2.3.1.2 โครงกระดูกหมายเลข 2

โครงกระดูกหมายเลข 2 ฝังอยู่ลึกจากชั้นผิวดินปัจจุบันประมาณ 60 - 85 เซนติเมตร กล่าวคือ ภายหลังจากที่นำเอาโครงกระดูกหมายเลข 1 ขึ้นแล้วจึงขุดค้นลงไปอีกในบริเวณเดียวกัน ได้พบกลุ่มก้อนหินปูนและหินกรวดขนาดใหญ่ 5 ก้อนวางตัวเป็นวงกลม และเมื่อยกเอาก้อนหินกรวดออกทั้งหมดจะพบชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์วางตัวอยู่

รูปที่ 6 โครงกระดูกหมายเลข 2 ฝังศพแบบงอเข้า

ประกอบด้วย ชิ้นส่วนกะโหลก กราม บนและล่าง ไหลกระดูกซี่โครง สันหลัง ชิ้นส่วนสะโพก ขาท่อนบน แขนท่อนล่าง 2 ชิ้น ข้อมือ ฝ่ามือ โดยเฉพาะกระดูกสันหลังนั้น วางตัวต่อเนื่องตามลักษณะทางกายวิภาค นอกจากนี้ยังพบว่าติดกับกระดูกขาท่อนบน มีกระดูกขาท่อนล่างวางตัวขนาดกันอยู่ และมีกระดูกส่วนเท้ากระดูกตัวอยู่ใกล้กับกระดูกสะโพก จากการวางตัวของกระดูกขาท่อนบนและท่อนล่างสามารถบอกถึงลักษณะการวางศพได้ว่า เป็นการวางแบบนอนงอเข้า หันศีรษะไปทางด้านทิศตะวันออกและหันหน้าเข้าหาผืนงูเหิงผา สภาพโดยทั่วไปของกระดูกจะแตกออกเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ส่วนใหญ่จะเป็นกระดูกชิ้นยาว โบราณวัตถุที่พบร่วมมักจะพบกระดูกซี่โครง และกระดูกชิ้นยาวของสัตว์ขนาดใหญ่ สะเก็ดหินวางตัวทับอยู่บริเวณกระดูกสันหลังต่อเนื่องลงไปถึงกระดูกสะโพกและก้อนหินกรวดที่มีรอยชำจากการใช้งานวางทับแขนท่อนล่าง ส่วนบริเวณอื่น

ในหลุมฝังศพนี้จะพบกระดูกสัตว์ชิ้นเล็ก ๆ สะเก็ดหินกระจายตัวอยู่ทั่วไป (รูปที่ 6) ผลการกำหนดอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 จากตัวอย่างดินปนเถ้าที่ติดกับกระดูกสะโพกได้ 13640 ± 80 ปีมาแล้ว (BP.) (Bata - 168224) (รัศมี ชูทรงเดช 2545: 18) ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวนี้จัดอยู่ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเช่นเดียวกับโครงกระดูกหมายเลข 1

2.3.1.3 ลักษณะการฝังศพในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย

ลักษณะของการฝังศพที่พบจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาดำลอดในพื้นที่ขุดค้นที่ 1 นั้นสามารถเห็นความแตกต่างของท่าทางการวางศพและลักษณะของการฝัง กล่าวคือ โครงกระดูกหมายเลข 1 จะวางศพในท่านอนหงายเหยียดยาว หันศีรษะไปทางด้านทิศตะวันตก และน่าจะมีวิธีการฝังโดยการขุดหลุม เมื่อวางศพแล้วจึงกลบดินลงไป เนื่องจากลักษณะของดินบริเวณที่พบโครงกระดูกนี้มีบางส่วนขุดตกลงไปในชั้นดินที่ 3

ส่วนโครงกระดูกหมายเลข 2 วางศพในท่านอนงอเข่าหันศีรษะไปทางด้านตะวันออกและหันหน้าเข้าหาเพิงผา อาจจะมีวิธีการฝังโดยการขุดหลุมลงไปเล็กน้อย เมื่อวางศพลงไปแล้วจึงนำเอาก้อนหินขนาดใหญ่มาวางทับโดยรอบและวางทับตรงกลางด้านบนสุด และอาจจะมีการกลบดินลงไปอีกครั้งหนึ่งเนื่องจากโบราณวัตถุที่พบร่วมกันนั้นมีความคล้ายคลึงกับที่พบจากชั้นดินที่ 3

รูปที่ 6 หินกรวดมีรอยใช้งานพบร่วมกับโครงกระดูกหมายเลข 2

โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูกนั้นน่าจะแสดงให้เห็นถึงการอุทิศสิ่งของให้กับผู้ตาย แต่หลักฐานที่พบร่วมกับโครงกระดูกหมายเลข 1 นั้นไม่ชัดเจนมากนัก ส่วนโครงกระดูกหมายเลข 2 พบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นกระดูกชิ้นยาวและกระดูกสันหลัง วางทับบนโครงกระดูกอย่างชัดเจน พบสะเก็ดหินกระจายตัวเล็กน้อย นอกจากนี้ ยังพบก้อนหินกรวดที่มีร่องรอยการใช้งานวางทับอยู่ด้วย ซึ่งอาจจะบอกได้ว่าเป็นเครื่องมือของผู้ตายที่ใช้อยู่ระหว่างที่ยังมีชีวิต (รูปที่ 6)

ลักษณะการวางศพแบบนอนงอเข่าและมีหลักฐานที่เป็น การอุทิศให้กับผู้ตายดังที่พบจากโครงกระดูกหมายเลข 2 นี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงกระดูกที่พบในชั้นดินที่ 3 จากแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบเขียว (สุรินทร์ ภูจักร และคณะ 2537) และเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยทั่วไปที่พบจากแหล่งโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลายถึงโฮโลซีนตอนต้น (รัศมี ชูทรงเดช 2546)

ผลจากการกำหนดอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 พบว่าอายุของโครงกระดูกทั้งสองต่างกันไม่มากนัก โดยโครงกระดูกหมายเลข 1 กำหนดอายุได้ 12100 ± 60 ปีมาแล้ว (BP.) โครงกระดูกหมายเลข 2 กำหนดอายุได้ 13640 ± 80 ปีมาแล้ว (BP.) ซึ่งค่าอายุทั้งสองค่านี้จัดอยู่ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากท่าทางการวางศพที่แตกต่างกันแล้ว อาจจะทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับการปลงศพในช่วงนี้ได้ แต่ในขณะที่โครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาดำลอดนั้นกำหนดอายุได้ในช่วงโฮโลซีนตอนต้น อาจจะแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องทางด้านความเชื่อ

ความแตกต่างของการวางศพของโครงกระดูกทั้งสองที่พบที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาดำลอดนั้นอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเฉพาะแหล่ง อย่างไรก็ตามหากมีผลการวิเคราะห์ทางด้านกายภาพและ DNA ของโครงกระดูกทั้ง

สองแล้วจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ชัดเจนมากขึ้น ว่าเป็นของคนกลุ่มเดียวกันหรือเป็นคนกลุ่มอื่นที่ต่างวัฒนธรรม และอาจบอกได้ถึง ความความสัมพันธ์กับคนในวัฒนธรรมโลงไม้ได้

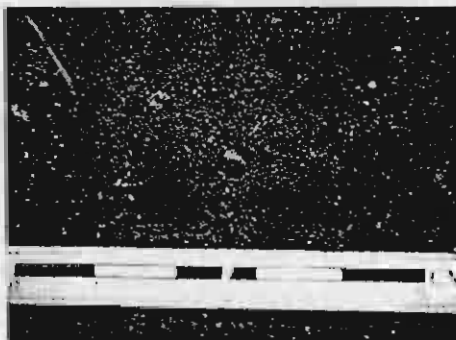
2.3.2 พื้นที่ขุดค้นบริเวณที่ 2

พื้นที่ขุดค้นนี้เป็นบริเวณที่ลาดเอียงระหว่างพื้นที่ที่ 1 และ 3 การขุดค้นในพื้นที่นี้หลักฐานโดยทั่วไปนั้นมีความคล้ายคลึงกับที่พบจากพื้นที่ขุดค้นที่ 3 เป็นอย่างมาก โดยจะพบเครื่องมือหินกระจายตัวอย่างหนาแน่นตลอดทั้งพื้นที่ ส่วนประเภทอื่น เช่น กระดูกสัตว์ เปลือกหอย พบจำนวนค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วงระดับบน ๆ เป็นชั้นหนาประมาณ 50 -60 เซนติเมตร จากผิวดินพบเศษภาชนะดินเผาทั้งเนื้อดินและเนื้อแกร่งกระจายตัวอยู่ค่อนข้างมากและส่วนใหญ่จะแตกออกเป็นชิ้นขนาดเล็ก ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ กดประทับ กดจุด ลูกปัดแก้วและดินเผา ถัดจากชั้นนี้ลงไปจะพบโบราณวัตถุที่ส่วนใหญ่เป็นประเภทหินทั้งแกนหิน หินกรวด สะเก็ดหินหลากหลายขนาดปะปนกันไป กระจายตัวหนาแน่นมากเป็นชั้นหนาประมาณ 2.5 เมตร ชั้นส่วนกระดูกสัตว์พบไม่มากนัก และจากการขุดค้นนั้นจะพบก้อนหินปูนขนาดใหญ่ซึ่งเกิดจากการถล่มลงมาจากเพิงผา ปะปนเป็นชั้นอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงถึงการทิ้งช่วงของการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในบริเวณนี้ได้ พื้นที่นี้ประกอบด้วยหลุมขุดค้น 3 หลุม คือ S21W10, Baulk S21W10, S20W10 ขนาดของหลุมขุดค้นโดยรวมมีขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 6 เมตร ลึก 5 เมตร คิดเป็นปริมาตร 60 ลูกบาศก์เมตร

จากปริมาณการทับถมของหลักฐานแต่ละประเภทที่พบนั้นสามารถแบ่งชั้นทับถมทางโบราณคดีออกเป็น 10 ชั้นด้วยกัน ซึ่งชั้นดินแต่ละชั้นมีลักษณะโดยสรุปดังนี้

ชั้นดินที่ 1 ชั้นดินนี้อยู่ด้านบนสุด ไม่หนามากนัก มีรากไม้ขนาดเล็กปะปน หลักฐานที่พบมีทั้งที่เป็นโบราณวัตถุและของสมัยปัจจุบัน เช่น เศษภาชนะดินเผา เหรียญเงินสมัยวิกตอเรีย เศษเหล็ก เป็นต้น

ชั้นดินที่ 2 คล้ายกับชั้นดินที่ 1 มีก้อนหินปูนขนาดเล็กปะปนอยู่ทั่วไป ชั้นดินนี้วางตัวอยู่เหนือชั้นหินกรวด (ตั้งแต่ชั้นดินที่ 3 ลงไป) หลักฐานที่พบคือ เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดแก้ว (รูปที่ 8) ลูกปัดดินเผา (รูปที่ 9) เปลือกหอย ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เครื่องมือหิน สะเก็ดหิน หินกรวด

รูปที่ 8 ลักษณะของลูกปัดแก้ว

รูปที่ 9 ลูกปัดดินเผาจากพื้นที่ขุดค้นที่ 2

ชั้นดินที่ 3 ลักษณะดินเหมือนกับชั้นดินที่ 2 มีก้อนหินปูนขนาดใหญ่วางตัวอยู่เหนือชั้นเครื่องมือหิน หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหินแบบสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์ เปลือกหอย และยังคงพบเศษภาชนะดินเผากระจายตัวอยู่บ้างในบริเวณที่มีเป็นโพรงสัตว์ ลักษณะเครื่องมือหินแบบสุมาตราลิส ขวานสั้น ที่พบจากชั้นดินนี้จะต่อเนื่องลงไปเรื่อย ๆ จนถึงชั้นดินที่ 9 และยังพบแบบที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนด้วยเช่นเดียวกัน

ชั้นดินที่ 4 ชั้นนี้ยังคงมีก้อนหินปูนขนาดใหญ่วางตัวอยู่เช่นเดียวกับชั้นดินที่ 3 แต่ค่อนข้างผุ กระดูกสัตว์ที่พบในชั้นนี้จะมีสภาพเปื่อยยุ่ย แตกออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหินเหมือนกับที่พบจากชั้นดินที่ 3 สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์

ชั้นดินที่ 5 มีก้อนหินปูนขนาดใหญ่วางตัวอยู่แต่เป็นคนละชุดกับชั้นดินที่ 4 และลักษณะดินจะมีแคลเซียมคาร์บอเนตปะปนจับตัวเป็นก้อนแข็ง หลักฐานที่พบ คือ เครื่องมือหินสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์

ชั้นดินที่ 6 ลักษณะดินคล้ายกับชั้นดินที่ 5 แต่ก้อนหินปูนที่แทรกตัวอยู่นั้นมีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ โบราณวัตถุที่พบมักจะวางตัวในแนวค่อนข้างระนาบ หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหินสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์ เปลือกหอย

ชั้นดินที่ 7 ช่วงระดับบนของชั้นดินมีก้อนหินปูนขนาดใหญ่วางตัวอยู่ ต่อเนื่องเข้าไปในชั้นที่ 6 และ 5 แต่ในชั้นดินนี้ก้อนหินปูนมีปริมาณน้อยลง ลักษณะดินมีแคลเซียมคาร์บอเนตปะปนอยู่ หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหินสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์ สำหรับเครื่องมือหินนั้นจะวางตัวเป็นกลุ่มบริเวณที่มีก้อนหินปูน

ชั้นดินที่ 8 มีความคล้ายคลึงกับชั้นดินที่ 7 แต่ปริมาณหินปูน รวมไปถึงโบราณวัตถุมีจำนวนลดลง ชั้นส่วนกระดูกสัตว์ ที่พบมักจะแตกเป็นชิ้นเล็ก ๆ หลักฐานที่พบคือ เครื่องมือหิน สุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด กระดูกสัตว์

ชั้นดินที่ 9 เริ่มพบเม็ดแลงสีดำปรากฏขึ้นประปราย โบราณวัตถุพบน้อยมากและมักจะเป็นช่วงระดับบนของชั้นดิน หลักฐานที่พบคือ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ เครื่องมือหินสุมาตราลิส ขวานสั้น สะเก็ดหิน หินกรวด โบราณวัตถุที่เป็นหินนั้นส่วนใหญ่สีกร่อนจนไม่สามารถเห็น รูปร่างได้อย่างชัดเจน

ชั้นดินที่ 10 มีเม็ดแลงกระจายตัวหนาแน่น เป็นชั้นดินที่ไม่มีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์

ลักษณะของพื้นที่ขุดค้นนี้เป็นที่ลาดเอียงและจากการแบ่งชั้นดินเป็น 10 ชั้นนั้นสามารถกล่าวถึงลำดับการก่อตัวทับถมทางโบราณคดีในพื้นที่ขุดค้นที่ 2 ได้อย่างคร่าว ๆ ดังนี้ ชั้นดินที่ 10 เป็นชั้นดินธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนหน้าเริ่มมีการเข้ามาใช้พื้นที่ในช่วงแรก ๆ ช่วงชั้นดินที่ 9 และ 8 จากนั้นจึงเกิดชั้นดินที่ 7 ขึ้นมาซ้อนทับ ในช่วงชั้นดินนี้มีการตกลงมาของก้อนหินปูนขนาดใหญ่ ซึ่งก้อนหินปูนนี้ต่อเนื่องขึ้นไปถึงชั้นดินที่ 6 และ 5 และในช่วงที่ชั้นดินทั้ง 2 นี้ก่อตัวขึ้น จึงเป็นเวลาที่ทับชั้นดินทั้ง 2 ชั้น ไม่ให้ไหลเลื่อนลงไปทางทิศเหนือ มีส่วนทำให้พื้นที่ทางด้านทิศใต้ของหลุมขุดค้นยกตัวสูงขึ้น จากนั้นเมื่อเกิดชั้นดินที่ 4 และ 3 ขึ้นมาซ้อนทับ (รูปที่ 10) ช่วงระดับบนของชั้นดินที่ 3 มีการถล่มลงมาของก้อนหินปูนขนาดใหญ่อีกครั้งหนึ่ง (รูปที่ 11) จากนั้นจึงเกิดชั้นดินที่ 2 และ 1 ขึ้นตามลำดับ

รูปที่ 10 ก้อนหินปูนขนาดใหญ่ที่ถล่มลงมาในพื้นที่ขุดค้นที่ 2

รูปที่ 11 การทับถมของชั้นที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องมือหิน

2.3.3 พื้นที่ขุดค้นบริเวณที่ 3

พื้นที่ขุดค้นนี้อยู่ทางด้านเหนือสุดและมีความลาดเอียงต่อเนื่องมาจากพื้นที่ขุดค้นที่ 2 การขุดค้นบริเวณนี้พบว่าหลักฐานมีความคล้ายคลึงกับที่พบจากพื้นที่ที่ 2 เป็นอย่างมาก คือ โบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่เป็นประเภทหิน ซึ่งพบทั้งแกนหิน สะเก็ดหิน หินกรวด กระจายตัวหนาแน่นตลอดทั้งพื้นที่ ส่วนกระดูกสัตว์นั้นพบน้อยมาก ผลจากการขุดค้นพบว่าในช่วงระดับบน ๆ หนาประมาณ 50 – 60 เซนติเมตร จากผิวดินมีเศษภาชนะดินเผาระบายตัวอยู่ซึ่งพบทั้งเนื้อดินและเนื้อแกร่ง แต่มีปริมาณ ไม่มากนัก ลักษณะของการตกแต่งมีความคล้ายคลึงกัน ถัดจากชั้นดินนี้ลงไปจะพบโบราณวัตถุประเภทหินกระจายตัวหนาแน่นเป็นจำนวนมาก ทั้งแกนหิน หินกรวด สะเก็ดหิน เป็นชั้นหนาประมาณ 2 – 2.5 เมตร สำหรับชั้นส่วนกระดูกสัตว์จะแทรกตัวอยู่ในชั้นนี้ประปราย ไม่เด่นชัดมากนัก และถัดลงไปอีกจะเป็นชั้นดินธรรมชาติไม่มีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์แต่อย่างใดพื้นที่หลุมขุดค้นนี้ประกอบ ด้วย หลุมขุดค้นทั้งหมด 3 หลุม คือ S20W9, Baulk S20W9, S19W9 มีขนาดโดยรวม กว้าง 2 เมตร ยาว 9 เมตร ลึก 3.9 เมตร คิดเป็นปริมาตร 70.2 ลูกบาศก์เมตร

จากปริมาณการทับถมของหลักฐานแต่ละประเภทที่พบนั้นสามารถแบ่งชั้นทับถมทาง โบราณคดีออกได้เป็น 4 ชั้นด้วยกันและแต่ละชั้นมีลักษณะโดยสรุปดังนี้

ชั้นดินที่ 1 ชั้นดินนี้อยู่ด้านบนสุด มีลักษณะคล้ายกับพื้นที่ขุดค้นที่ 2 มีรากไม้และร่องรอยของการรบกวนในช่วงปัจจุบันปรากฏอยู่ หลักฐานที่พบคือ เศษภาชนะดินเผา สะเก็ดหิน และสิ่งของสมัยปัจจุบันปะปนอยู่เล็กน้อย

ชั้นดินที่ 2 มีลักษณะคล้ายกับชั้นดินที่ 1 แต่ไม่มีสิ่งของปัจจุบันปะปนอยู่ ชั้นดินนี้วางตัวอยู่เหนือชั้นหินกรวด (ชั้นดินที่ 3) หลักฐานที่พบคือ เศษภาชนะดินเผาตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ กดจุด กดประทับ หลักฐานที่เป็นเครื่องมือหินกะเทาะพบทั้งแบบที่เป็นแกนหิน ไม่ได้ใช้งานและใช้งาน เช่นเดียวกับสะเก็ดหิน

ชั้นดินที่ 3 พบว่ามีโบราณวัตถุประเภทหินกระจายตัวอยู่หนาแน่นมาก ทั้งแกนหิน เครื่องมือหินที่ใช้งานและไม่ได้ใช้งาน สะเก็ดหิน ทุมาตราธิ ขวานสั้น หินกรวด ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ สำหรับกระดูกสัตว์ที่พบนั้นจะแทรกตัวอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะพบบริเวณด้านทิศใต้ของหลุมขุดค้น และเมื่อขุดแยกออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ ช่วงระดับล่างของชั้นดินจะพบเม็ดเลงกระจายตัวเล็กน้อย

ชั้นดินที่ 4 มีเม็ดเลงกระจายตัวหนาแน่น มีหินกรวดปะปนอยู่เล็กน้อย ส่วนใหญ่มีสภาพสีกร่อนจนไม่เห็นรูปร่างได้ชัดเจนนัก

ลักษณะของชั้นดินและปริมาณหลักฐานที่พบในแต่ละชั้นของพื้นที่ขุดค้นที่ 3 นี้สามารถบอกให้ทราบถึงลำดับของการทับถมทางโบราณคดีอย่างคร่าว ๆ ได้ว่า ภายหลังที่เกิดชั้นดินที่ 4 ซึ่งเป็นชั้นดินธรรมชาติขึ้นแล้ว ในช่วงบนของชั้นดินจึงเริ่มมีมนุษย์เข้ามาใช้พื้นที่แต่อาจจะไม่บ่อยนัก จากนั้นจึงเกิดชั้นดินที่ 3 ซ้อนทับขึ้นมา โดยพบว่าชั้นดินนี้มีกิจกรรมของมนุษย์อย่างหนาแน่นและน่าจะเป็นบริเวณที่ใช้ในการผลิตเครื่องมือหิน เนื่องจากพบโบราณวัตถุประเภทหินเป็นจำนวนมาก ทั้งหินกรวด แกนหินใช้งานและ ไม้ใช้งาน สะเก็ดหิน ที่สามารถแสดงถึงขั้นตอนการผลิตได้อย่างชัดเจน จากนั้นจึงมีชั้นดินที่ 2 และ 1 เกิดขึ้นมาซ้อนทับตามลำดับ

2.4 การกำหนดอายุสมัย

การกำหนดอายุสมัยแหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอดในเบื้องต้น จะแบ่งโดยใช้ตารางอายุทางธรณีวิทยา และโดยการเปรียบเทียบลักษณะหลักฐานทางโบราณคดีจากแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ศึกษาที่ทำการขุดค้นในช่วงก่อนหน้านี้แล้ว

การแบ่งอายุโดยอาศัยอายุทางธรณีวิทยาในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (1.2 แสนปีถึง 10,000 ปีมาแล้ว) และสมัยโฮโลซีน (10,000ปี - ปัจจุบัน) (รัศมี สุทรงเดช 2542) เนื่องจากหลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณคดีที่ทำการขุดค้นไปก่อนหน้านี้จะมีอายุอยู่ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลาย ถึงสมัยโฮโลซีนเท่านั้น

เนื่องจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอดนี้ยังไม่มีผลการกำหนดอายุออกมาทั้งหมดอย่างแน่ชัด จึงต้องทำการเปรียบเทียบจากลักษณะของโบราณวัตถุกับแหล่งโบราณคดีที่ทำการกำหนดอายุแล้ว คือ แหล่งโบราณคดีถ้ำผากำหนดอายุได้ 12000 – 7500 ปี (Gorman 1970) แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่กำหนดอายุได้ 10600 – 1200 ปี(รัศมีสุทรงเดช 2545) ซึ่งหลักฐานที่พบโดยเฉพาะเครื่องมือหินนั้นมีความคล้ายคลึงกับที่พบจากแหล่งโบราณคดีถ้ำผาและแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ การกำหนดอายุชั้นวัฒนธรรมจึงเป็นการเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีทั้ง 2 แหล่ง

จากการเปรียบเทียบโบราณวัตถุที่พบจากชั้นทับถมที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอด สามารถแบ่งช่วงอายุของชั้นทับถมได้เป็น 2 ช่วง คือ ระยะที่ 1 กำหนดให้เป็นสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย โดยเปรียบเทียบลักษณะของเครื่องมือหินซึ่งเป็นโบราณวัตถุประเภทเค้นในชั้นทับถมกับเครื่องมือหินจากแหล่งโบราณคดีอื่นที่มีการกำหนดอายุอย่างแน่นอนแล้วข้างต้น และระยะที่ 2 กำหนดให้เป็นสมัยโฮโลซีน จากเศษภาชนะดินเผา ซึ่งเป็นโบราณวัตถุเค้นในชั้นทับถมนี้

3. วิถีชีวิตของคนจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอด

ผลจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอดทั้ง 3 พื้นที่นั้น จากปริมาณและการกระจายตัวของหลักฐานโบราณวัตถุสามารถชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมของมนุษย์สมัยโบราณที่อาศัยอยู่ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยโฮโลซีนตอนปลาย

3.1 สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย

จากปริมาณของหลักฐานที่พบสามารถกล่าวได้ว่าในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายกิจกรรมการใช้พื้นที่ของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 บริเวณ คือ บริเวณที่อยู่ติดกับเพิงผา(พื้นที่ที่ 1) น่าจะถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย เนื่องจากพบร่องรอยของกองไฟในพื้นที่บริเวณนี้ โบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่เป็นกระดูกสัตว์และเครื่องมือหินกระจาย

ตัวอยู่ทั่วไป และมักจะพบหนาแน่นในช่วงที่ติดกับผนังเพิงผา ส่วนบริเวณที่ห่างออกมาโบราณวัตถุเหล่านี้จะมีปริมาณลดลง และอีกบริเวณคือช่วงที่มีความลาดเอียงห่างจากผนังเพิงผาไปทางด้านเหนือประมาณ 5 – 20 เมตร (พื้นที่ที่ 2 และ 3) โดยจะพบว่าโบราณวัตถุส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือหิน และหินกรวด กระจายตัวเป็นจำนวนมากเป็นชั้นหนาประมาณ 2 – 2.5 เมตร โดยจะพบตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มีน้ำหนักมาก มีร่องรอยการกะเทาะปรากฏอยู่ หินที่พบส่วนใหญ่เป็นทราย หินโคลน หินควอทซ์

นอกจากจะเห็นถึงการแบ่งพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมของมนุษย์ในช่วงนี้อย่างชัดเจน คือ เป็นที่สำหรับอยู่อาศัยในบริเวณที่ใกล้กับเพิงผาและมีการผลิตเครื่องมือหินในบริเวณที่ลาดเอียงทางด้านหน้าเพิงผาแล้ว หลักฐานแต่ละประเภทที่พบนั้นยังสามารถบอกได้ถึงวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1.1 วิถีชีวิตและการดำรงชีพ

หลักฐานที่สามารถบ่งบอกถึงการดำรงชีพของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด คือ กระดูกสัตว์ เป็นสิ่งที่พบมากที่สุดในพื้นที่ที่ 1 ซึ่งจากการจัดจำแนกเบื้องต้นนั้นพบว่ากระดูกสัตว์ส่วนมากเป็นของสัตว์ขนาดกลาง – ขนาดใหญ่จำพวกกวาง วัว ควาย น่าจะเป็นสัตว์ที่ถูกล่ามาจากบริเวณใกล้ ๆ กับแหล่งโบราณคดี เนื่องจากชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ที่พบนั้นมีหลายชิ้นส่วนปะปนในปริมาณใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่เป็น ชิ้นส่วนขา และลำตัว พบทั้งกระดูกสันหลัง ชีโครง ซึ่งลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ที่มักจะเป็นสัตว์ขนาดเล็กจำพวกลิง ค่าง ลักษณะของป่าที่เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญนั้นจากประเภทของสัตว์ที่พบสามารถบ่งชี้ได้ว่าเป็นป่าเบญจพรรณและทุ่งหญ้า นอกจากจะล่าสัตว์มาเป็นอาหารแล้วยังพบว่ามีการจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำ ที่อยู่ใกล้เคียง คือ ลำน้ำลาว มาเป็นอาหาร ซึ่งลำน้ำนี้อยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีประมาณ 200 เมตรเท่านั้น

3.1.2 เทคโนโลยี

ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลายนี้มีการผลิตเครื่องมือหินเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในพื้นที่จุดค้นที่ 2 และ 3 นั้นพบโบราณวัตถุประเภทนี้เป็นชั้นหนาถึง 2 – 2.5 เมตร พบทั้งแกนหิน สะเก็ดหิน หินกรวด ปะปนกันอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการผลิตและวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต จากการวิเคราะห์เบื้องต้นนั้นพบว่าแกนหินและสะเก็ดหินจะมีร่องรอยการใช้งานและ ไม่มีการใช้งานปะปนกันไป และสะเก็ดหินที่พบหากแยกตามประเภทจากการกะเทาะแล้วจะพบทั้ง 3 แบบ ปะปนกันอยู่ จากการที่พบโบราณวัตถุประเภทหินเป็นชั้นหนาถึง 2 – 2.5 เมตรดังกล่าว นั้นแสดงให้เห็นว่ามีการผลิตเครื่องมือหินที่นี่ด้วย และน่าจะเป็นการนำเอาวัตถุดิบจากลำน้ำลาวที่อยู่ใกล้ ๆ กับแหล่งโบราณคดี หินที่ถูกนำมาใช้ในการผลิตนี้ส่วนใหญ่เป็นหินทราย หินโคลน หินควอทซ์

3.1.3 ความเชื่อ

ในด้านความเชื่อของมนุษย์ที่พบในสมัยนี้จะเห็นได้อย่างเด่นชัดในด้านความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมความตาย และการปลงศพ เนื่องจากในพื้นที่จุดค้นที่ 1 นั้นพบโครงกระดูกมนุษย์ 2 โครง ซึ่งฝังในท่าที่ต่างกันคือ ในท่านอนหงายเหยียดขา (โครงกระดูกหมายเลข 1) และท่านอนงอเข่า (โครงกระดูกหมายเลข 2) ซึ่งโครงกระดูกที่ฝังในท่านอนงอเข่านี้มีความคล้ายคลึงกับที่พบจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ แต่ผลจากการกำหนดอายุนั้นโครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดจะอยู่ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลาย ส่วนโครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่จะอยู่ในช่วงโฮโลซีนตอนต้น ซึ่งอาจจะเป็นการต่อเนื่องในด้านความเชื่อเกี่ยวกับความตายจากช่วงไพลสโตซีนตอน

ปลายไปสู่ในช่วงโฮโลซีนตอนต้นและเป็นลักษณะการฝังศพที่พบ โดยทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รัศมี ขุทรงเดช 2546)

3.2 สมัยโฮโลซีน

ข้อจำกัดเกี่ยวกับการตีความวิถีชีวิตของมนุษย์ในถึงตอนกลาง คือการวิเคราะห์หลักฐานยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ทำให้ไม่สามารถแบ่งช่วงโฮโลซีนตอนต้นออกจากช่วงไพลสโตซีนตอนปลายได้อย่างชัดเจน จนกระทั่งถึงช่วงสมัยโฮโลซีนตอนปลาย แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดนี้ยังคงพบร่องรอยการใช้กิจกรรมของมนุษย์ แต่ในช่วงนี้น่าจะเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างออกไป เนื่องจากชั้นดินบน คือ ชั้นดินที่ 1 และ 2 ของหลุมขุดค้นทั้ง 3 พื้นที่ได้พบหลักฐานประเภทอื่นเพิ่มขึ้นมา คือ เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่ง ลูกปัด กอ้งยาสูบ ส่วนเครื่องมือหินและกระดูกสัตว์นั้นลดลงเป็นอย่างมากจนแทบจะไม่พบเลย และจากลักษณะทางกายภาพของเศษภาชนะดินเผาที่พบมีความแตกต่างกับเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ที่เป็นของวัฒนธรรมโลงไม้อย่างมาก โดยส่วนใหญ่แล้วจะทำการตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ กดประทับ กดจุด และลักษณะลวดลายมีความหลากหลายมากกว่า และน่าจะเป็นคนละวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมโลงไม้ซึ่งมักจะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ มีการทาน้ำดิน รบวันที่ผิวอีกครั้งหนึ่ง (วิรัชศักดิ์ แกล้วคำพูน 2543)

3.2.1 วิถีชีวิตและการดำรงชีพ

สำหรับวิถีชีวิตของคนในช่วงนี้เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่พบนั้นมีความแตกต่างจากช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายที่ดำรงชีวิตโดยการเก็บของป่า – ล่าสัตว์ ในช่วงนี้น่าจะเข้ามาใช้พื้นที่ไม่บ่อยครั้งเท่าในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย เนื่องจากโบราณวัตถุที่พบในช่วงเวลานี้มีปริมาณไม่มากนัก การพบเศษภาชนะดินเผาในชั้นดินสมัยโฮโลซีนนี้น่าจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะการดำรงชีวิตได้ ซึ่งอาจจะจะเป็นกลุ่มชนที่เกี่ยวข้องกับการกลีกรรรมแต่ไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนในขณะนี้ นอกจากนี้โบราณวัตถุที่เป็นกระดูกสัตว์ในช่วงนี้ลดลงเป็นอย่างมาก

3.2.2 ความเชื่อ

ในช่วงนี้ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย มีลักษณะที่แตกต่างไปจากสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเป็นอย่างมาก โดยในช่วงนี้มีแหล่งในวัฒนธรรมโลงไม้กระจายตัวอยู่มาก และแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้ที่อยู่ใกล้กับแหล่งขุดค้นมากที่สุดคือ แหล่งโบราณคดีถ้ำลอด ซึ่งกำหนดอายุจากหัวของโลงไม้ได้ประมาณ 1240 ปีมาแล้ว อาจจะแสดงให้เห็นถึงการของความเชื่อและวิธีการปลงศพได้เป็นอย่างดี

3.2.3 เทคโนโลยี

เศษภาชนะดินเผาที่พบจากชั้นดินที่จัดอยู่ในช่วงนี้น่าจะแสดงถึงระดับของเทคโนโลยีการผลิต แต่ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนเนื่องจากไม่พบแหล่งเตาที่ใช้ในการผลิต หากไม่ใช้การผลิตขึ้นในบริเวณนี้อาจจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ ลักษณะของเศษภาชนะดินเผาที่พบนั้นเป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ กดจุด กดประทับ ขูดขีด โดยลักษณะการตกแต่งที่พบนี้มีความหลากหลายมากกว่าที่พบจากแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้ ที่มักจะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบมีการทาน้ำดิน รบวันที่ผิวอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้เศษภาชนะดินเผาที่พบแล้วยังพบลูกปัดแก้ว ลูกปัดดินเผา หอยเบี้ย ในชั้นสมัยโฮโลซีนนี้ด้วย

ถูกปิดแก้ว ถูกปิดดินเผา ชิ้นส่วนหอยเบี้ย ที่พบนี้เป็นหลักฐานที่น่าจะเกิดจากการติดต่อกับชุมชนภายนอก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่มาก่อนในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะถูกปิดแก้วและหอยเบี้ยนั้นจะพบที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ในชั้นดินที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโลหะและอาจมีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้ในสมัยประวัติศาสตร์ประมาณ 100 – 200 ปีที่ผ่านมาพื้นที่แหล่งโบราณคดีนี้ยังคงถูกใช้อยู่แต่อาจจะไม่บ่อยมากนัก อาจจะเป็นที่พักแรมระหว่างการเดินทาง เนื่องจากพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาห้วยน้ำหอยกในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สายันต์ ไพรชาญจิตร 2546) ที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาด้าลอดนี้แต่พบไม่มากนักและมักจะอยู่ในระดับชั้นดินบน

4. สรุป

ผลจากขุดค้นทั้ง 3 พื้นที่นี้สามารถบอกให้ทราบถึงลักษณะของวิถีชีวิตของคนที่เคยอาศัยอยู่ในแหล่งโบราณคดีด้าลอดตั้งแต่สมัยโลหะตอนปลายจนถึงโลหะตอนปลาย

ในช่วงสมัยโลหะตอนปลายมีการแบ่งพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวเป็น 2 ส่วน คือด้านในติดกับเพิงผาจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยและบริเวณที่ลาดเอียงด้านหน้าเพิงผาจะใช้เป็นพื้นที่สำหรับผลิตเครื่องมือหิน ลักษณะวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ในช่วงนี้จะดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ที่อยู่ใกล้ๆ กับแหล่งโบราณคดีมาเป็นอาหาร โดยสัตว์ส่วนใหญ่ที่พบเป็นจำพวกกวาง วัว ควาย นอกจากล่าสัตว์แล้วยังมีการจับสัตว์น้ำมาบริโภคด้วยเช่นกัน มีการผลิตเครื่องมือหินโดยนำเอาวัตถุดิบมาจากแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้เคียง และยังพบว่ามีคติความเชื่อเกี่ยวกับความตายและวิธีการปลงศพที่มีรูปแบบที่ชัดเจน

ส่วนในสมัยโลหะก็ยังคงมีการใช้พื้นที่อยู่แต่อาจจะไม่บ่อยมากนักเนื่องจากโบราณวัตถุที่พบนั้นมีปริมาณไม่มาก ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายก็แตกต่างออกไปซึ่งหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน คือ แหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลหะ ซึ่งแหล่งโบราณคดีที่อยู่ใกล้กับแหล่งขุดค้นมากที่สุด คือ แหล่งโบราณคดีด้าลอด และในช่วงมีการใช้ภาชนะดินเผาแล้ว ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากการติดต่อกับชุมชนภายนอกหรือเป็นการผลิตขึ้นในพื้นที่บริเวณนี้ เนื่องจากยังไม่พบแหล่งผลิตที่ชัดเจน การใช้พื้นที่ในช่วงนี้อาจจะเข้ามาใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทาง และยังมีการใช้พื้นที่ในช่วง 100 – 200 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีการตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าด้าลอดขึ้นจึงมีการปรับปรุงพื้นที่และสภาพภูมิทัศน์บริเวณรอบ ๆ ศูนย์ศึกษาและรวมไปถึงบริเวณเพิงผาซึ่งเป็นที่ตั้งแหล่งโบราณคดี

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาจารย์รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าโครงการฯ ซึ่งให้คำแนะนำและตรวจทานแก้ไขในการเขียนบทความจนแล้วเสร็จ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ(สกว.)ซึ่งเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนโครงการฯ

ขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยทีมโบราณคดีทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำในการเขียนบทความ

บรรณานุกรม

รัศมี ชูทรงเดช.

- 2542 ก่อนประวัติศาสตร์ของกระบี่ในบริบทของประเทศไทยและดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กระบี่ 40,000 ปี. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ จังหวัดกระบี่ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2542.
- 2543 รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านโบราณคดี. กรุงเทพฯ.
- 2545ก รายงานความก้าวหน้าทางวิชาการโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ.
- 2545ข รายงานความก้าวหน้าทางวิชาการโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ.
- 2546 “สืบจากซาก: ตามรอยคนโบราณที่เพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ศิลปวัฒนธรรม. มปป. (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์).

วีรศักดิ์ แคล้วคำพูน

- 2543 การวิเคราะห์เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำผีแมนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในเขต อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน โดยวิธีศิลปกรรม. สารนิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชา โบราณคดี คณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิลปากร,กรม.

- 2530 รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดี อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. โครงการ โบราณคดีประเทศไทย(ภาคเหนือ), เอกสารอัดสำเนา.

สาขันธ์ ไพรชาญจิตร

- 2546 สัมภาษณ์ส่วนบุคคลวันที่ 30 มกราคม 2546.

สุรินทร์ ภูขจร และคณะ

- 2539 รายงานขั้นสรุปการขุดค้นที่ถ้ำหมอเขียว จังหวัดกระบี่,ถ้ำชาไก จังหวัดตรัง และการศึกษาวัฒนธรรมวิทยาทางโบราณคดี ชนกลุ่มน้อยเผ่าชาไก จังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Gorman,Chester F.

- 1970 “Excavation at Spirit Cave, North Thailand: some interim interpretations”.
Asian Perspective Vol.13 : 79-107.

กิจกรรมและการใช้พื้นที่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายถึง โฮโลซีนตอนปลายที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

เดชพิรุฬห์ ศีระบุตร

โครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

กิจกรรมและการใช้พื้นที่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย – โฮโลซีนตอนปลาย ที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ เป็นบทความที่เสนอผลวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ ในแง่การใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมภายในเพิงผา โดยเรียงลำดับตามอายุสมัยเบื้องต้นที่ได้จากค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเสนอข้อมูลจากการขุดค้น ในช่วงเวลาดังกล่าว

ผลการศึกษาเบื้องต้น พบว่ามีการใช้พื้นที่ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย ระหว่าง 10,600-1,200 ปีมาแล้ว เพื่อการอยู่อาศัย โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น ฟังศพ การผลิตและซ่อมแซมเครื่องมือหินกะเทาะ

กิจกรรมและการใช้พื้นที่ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายถึง โฮโลซีนตอนปลายที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

เดชพิรุฬห์ ธีระบุตร *

1. บทนำ

แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่เป็นแหล่งโบราณคดีที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจากการสำรวจ ได้พบร่องรอยหลักฐานและโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องมือหิน ภาพเขียนสี และโลงไม้ (กรมศิลปากร 2530) แสดงถึงการเข้ามาใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมของมนุษย์ในสมัยโบราณ ภายในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้

การพบแหล่งโบราณคดีที่ปรากฏกิจกรรมของมนุษย์หลายประเภทเช่นนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะไม่พบมากนักในแหล่งโบราณคดีทั่วไปของภาคเหนือ จากเหตุผลนี้เองจึงนำไปสู่การดำเนินงานขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ โดยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงระหว่างต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 - ปลายเดือน มกราคม 2545 (รัชมี ขุทรงเดช 2545ก) ข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นนี้ จึงถือเป็นหลักฐานที่ช่วยเติมความรู้ ในช่วงเวลาสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย-โฮโลซีนตอนปลาย บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ในบทความนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดี และการใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ตามลำดับช่วงเวลา โดยวิเคราะห์จากปริมาณโบราณวัตถุต่างๆ ที่ขุดค้นได้จากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้

2. สภาพที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

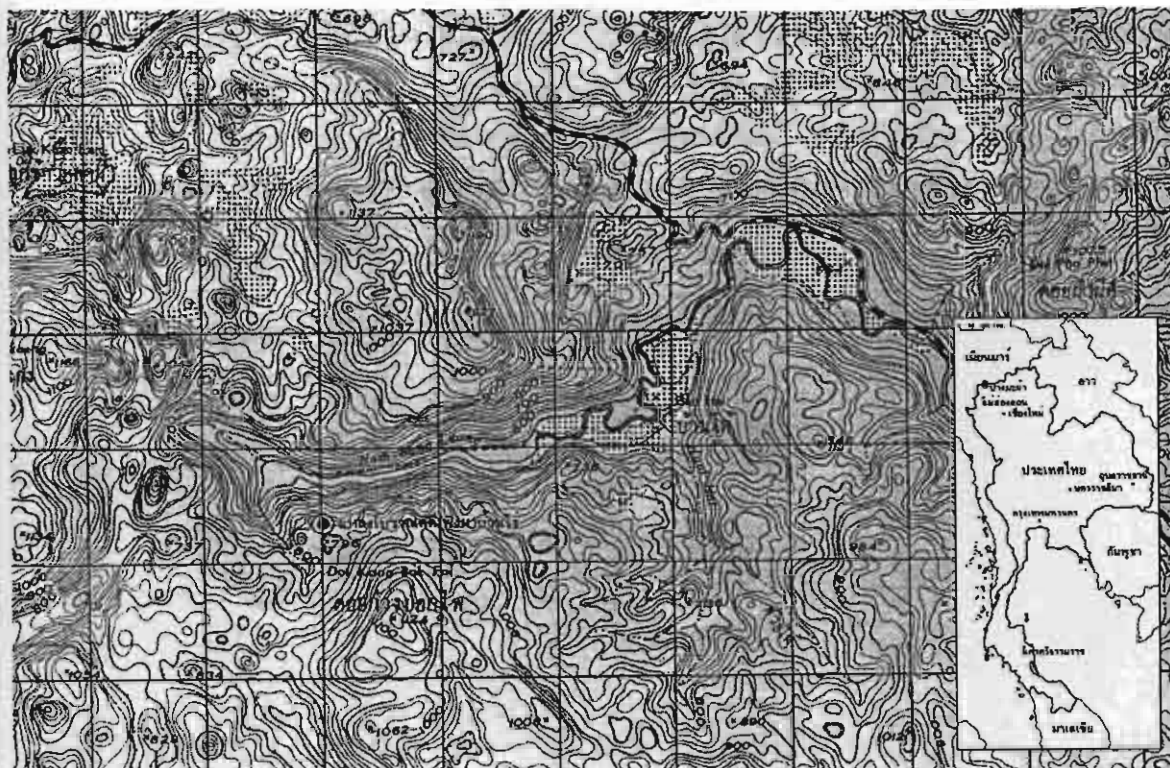
แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นหุบเขาสูงชัน มีลำน้ำลำไหลลดเลี้ยวผ่านภายในหุบเขา ก่อนที่จะมุดลงหายไปในหลุมยุบ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ก๊ิด” ในบริเวณ ก๊ิดน้ำวาง ห่างจากที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ทางทิศตะวันตกราว 1 กิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีพื้นที่ราบที่เป็นลานตะพักแคบริมลำน้ำลำ โดยมีความกว้างของลานตะพักในหุบเขาบ้านไร่ประมาณ 100-150 เมตร (รัชมี ขุทรงเดช 2545ก)

มีความสูงของแหล่งจากลำน้ำลำ 160-200 เมตร อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 896 เมตร โดยระยะทางในการเดินจากลานตะพักไปถึงแหล่งโบราณคดี 300-400 เมตร ตำแหน่งพิกัดกริดภูมิศาสตร์ในระบบ UTM อยู่ที่ 47 QMB 104584 (แผนที่ทางทหาร)

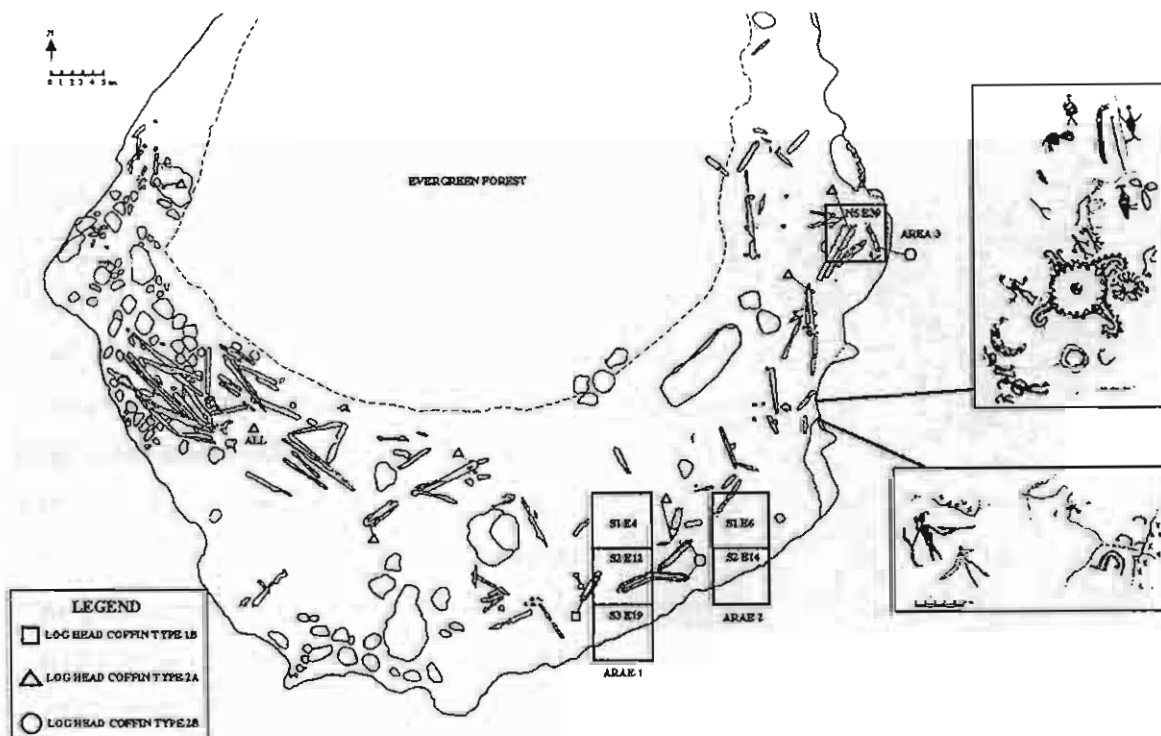
ส่วนสภาพทั่วไปภายในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ เป็นเพิงผารูปวงโค้งเกือบม้วน ขนาดความกว้างประมาณ 105 เมตร และยาว 142 เมตร ปากทางเข้าเพิงผาหันทางทิศเหนือ ความสูงของผนังเพิงผาโดยเฉลี่ยประมาณ 30 เมตร ตรงจุดศูนย์กลางวงโค้งเพิงผาเป็นแอ่งหลุมยุบมีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่น (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2544)

* ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่
(ที่มา: กรมแผนที่ทหาร 2519)

แผนผังที่ 1 สภาพของแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่
(ที่มา: Treerayapiwat 2002)

ภายในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ พบโลงไม้และเสาทั้งขนาดใหญ่และเล็กกระจายตัวโดยรอบเพิงผา ทั้งที่ยังวางพาดกับเสาโลงไม้และที่วางกับพื้นกระจายตัวทั่วไป บริเวณที่พบโลงไม้ทั้งหมดอยู่ใต้ชะง่อนของเพิงผาจึงเป็นบริเวณที่ไม่ถูกแดดและฝน สภาพของโลงไม้ที่พบบางส่วนมีร่องรอยของการเผาทำลาย มีวิหขีขึ้นปกคลุม นอกจากนี้บริเวณที่พบโลงไม้ก็มักจะมีเศษภาชนะดินเผา และเศษกระดูกมนุษย์กระจายอยู่บนผิวดิน(กรมศิลปากร 2530) (แผนผังที่ 1, รูปที่ 1)

รูปที่ 1 พื้นที่ขุดค้นเพิงผาบ้านไร่ ที่ขุดได้

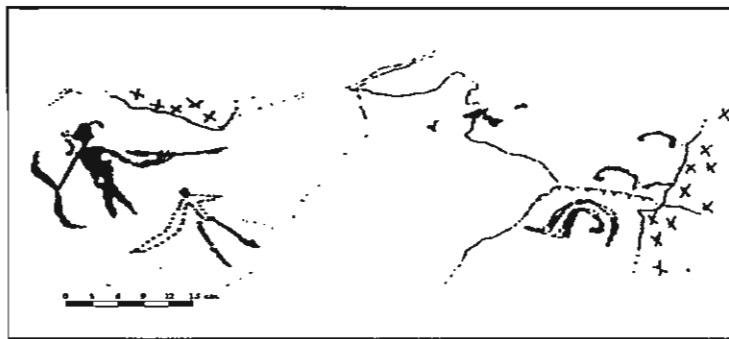
ในการสำรวจยังได้พบเครื่องมือหินกะเทาะ กระจายตัวอยู่ตามผิวดินด้านในของชอกหินติดกับเพิงผา โดยเฉพาะบริเวณเพิงผาทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะเป็นเครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียว (กรมศิลปากร 2530)

รูปที่ 2 เครื่องมือหินกะเทาะที่พบบนผิวดิน

ภาพเขียนสีจะพบบริเวณเพิงผาทางด้านทิศตะวันออก มีอยู่ด้วยกัน 3 ตำแหน่ง (4 กลุ่ม) โดยตำแหน่งแรกจะอยู่บนเพิงผาเยื้องกับพื้นที่ขุดค้นที่ 3 ส่วนอีกสองตำแหน่งจะพบบริเวณด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ขุดค้นที่ 2 โดยมีระยะห่างราว 10 เมตร โดย กลุ่มแรก ประกอบด้วยภาพบุคคล สัตว์ และภาพสัญลักษณ์ ซึ่งอาจแสดงถึงส่วนหนึ่งของเรื่องราวหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อบางอย่างของกลุ่มชนเจ้าของภาพ กลุ่มที่ 2 เป็นภาพคนสองคนในอิริยาบถที่ต่างกัน และกลุ่มภาพสัญลักษณ์รูปตัวยู (U) กลุ่มที่ 3 เป็นภาพสัญลักษณ์แบบเงาที่พบภายในเว้าที่ว่างเป็นสี่แฉก ปลายมนคล้ายกลีบดอกไม้อีก กลุ่มที่ 4 กลุ่มสุดท้ายเป็นภาพคล้ายคนขนาดใหญ่ อยู่สูงจากพื้นดินมาก เป็นภาพที่ไม่ได้ทำการคัดลอก (สมถรัตน์ สวัสดิ์สาธิต 2541)(แผนผังที่ 1, ภาพลายเส้นที่ 1)

ภาพลายเส้นที่ 1 กลุ่มภาพเขียนสีตำแหน่งที่ 2
(ที่มา: สุมลรัตน์ สวัสดิ์สาธิต 2541)

3. พื้นที่ขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ ได้แบ่งพื้นที่หลุมขุดค้นออกเป็น 3 พื้นที่ เพื่อเป็นตัวแทนของพื้นที่บริเวณต่างๆ ของเพิงผา และตรวจสอบว่ามีกิจกรรมใดบ้างเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ขุดค้นนั้นๆ โดยพื้นที่ทั้งสามประกอบด้วย

3.1 พื้นที่ขุดค้นที่ 1

อยู่ทางด้านผนังทิศใต้ เป็นส่วนที่อยู่ด้านในสุดของเพิงผา รูปวงโค้งเกือบม้วน หลุมขุดค้นมีลักษณะขุดเป็นหลุมยาว (Trench) จากด้านที่ติดผนังทิศใต้ไปทางทิศเหนือ ซึ่งอยู่ระหว่างคูเสาของโครงไม้ที่ยังคงปักตั้ง พื้นที่ขุดค้นประกอบด้วย 5 หลุมขุดค้นย่อยติดกัน คิดเป็นพื้นที่ 43.8 ตารางเมตร ปริมาตร 63.66 ลูกบาศก์เมตร

3.2 พื้นที่ขุดค้นที่ 2

อยู่ในบริเวณที่เป็นจุดสูงสุดของพื้นที่ภายในเพิงผา ซึ่งตามริมขอบเพิงผาก็พบเครื่องมือหินกระจายตัวด้วย พื้นที่ขุดค้นที่ 2 นี้ อยู่ถัดจากพื้นที่ขุดค้นที่ 1 ไปทางทิศตะวันออก 10 เมตร อยู่ตรงส่วนโค้งระหว่างผนังเพิงผาด้านตะวันออกกับด้านทิศใต้ แต่จะค่อนข้างไปทางทิศใต้ การขุดค้นขุดเป็นแนวยาวจากด้านที่ติดผนังทิศใต้ไปทางทิศเหนือ ประกอบด้วย 3 หลุมขุดค้นย่อยติดกัน คิดเป็นพื้นที่ 26 ตารางเมตร ปริมาตร 43.8 ลูกบาศก์เมตร

3.3 พื้นที่ขุดค้นที่ 3

เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านนอกสุดของเพิงผา อยู่ทางด้านเพิงผาทิศตะวันออก ห่างจากพื้นที่ขุดค้นที่ 2 ไปทางทิศเหนือประมาณ 20 เมตร สภาพพื้นที่หลุมขุดค้นที่อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดในบรรดาหลุมขุดค้นด้วยกัน โดยจะอยู่ตรงกลางในทางยาวของเพิงผา บริเวณนี้พบเครื่องมือหินกระจายอยู่บนผิวดิน ด้านที่ติดกับผนังเพิงผาทิศตะวันออก อีกทั้งยังเป็นการขุดตัดได้โครงไม้ขนาดเล็กอีกด้วย การขุดค้นขุดจากด้านที่ติดผนังทิศตะวันออกได้ไปทางทิศตะวันตก มีเพียง 1 หลุมขุดค้น คิดเป็นพื้นที่ 21.15 ตารางเมตร ปริมาตร 63.45 ลูกบาศก์เมตร

